

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ
BAĞDATLI VEHBÎ 1542'DE KAYITLI
MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASI
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nevin ÇAKIROĞLU

İstanbul 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ
BAĞDATLI VEHBÎ 1542'DE KAYITLI
MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASI
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:
Nevin ÇAKIROĞLU

Danışman:
Doç. Dr. Üzeyir ASLAN

İstanbul 2014

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Nevin ÇAKIROĞLU'un "Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542'de Kayıtlı Muamma - Lügaz Mecmuası (İnceleme - Metin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çökluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Üzeyir ASLAN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof.Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mehmet TAŞTEMİR
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

N. Çakıroğlu

Üzeyir Aslan

Mehmet Taşt Emir

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 06/01/2014 tarih ve 2014-1/4 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR VE SEMBOLLER	VI
TABLolar	VII
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	IX
1.GİRİŞ	1
1.1. Türk Edebiyatında Lugaz	1
1.2. Türk Edebiyatında Muammâ.....	5
1.3. Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542’de Kayıtlı Muammâ-Lugaz Mecmuasının Tanıtımı.....	9
2. MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASININ İNCELEMESİ	10
2.1. Nüsha Tavsifi.....	10
2.2. Metin Kurulurken Takip Edilen Yol	11
2.3.Mecmuanın 1 ^b -8 ^b Kısımındaki Muammâların İçerik ve Şekil Olarak İncelenmesi.....	12
2.3.1. Muammâların Cevapları.....	13
2.3.2. Metinde Yer Alan Bazı Muammâların Şerhi	14
2.3.3. Farsça Muammâlar.....	17
2.3.4. Muammâların Vezinleri	18
2.4. Mecmuanın 8 ^b -44 ^b Kısımındaki Lugazların İncelemesi	19
2.4.1. Lugazların İçerik Özellikleri.....	19
2.4.1.1. Lugazların Cevapları.....	20

2.4.1.2. Lugazlarda Yer Alan Mahlaslar	22
2.4.1.2.Lugazlarda Yer Alan Bazı Edebî Unsurlar ve Özel Adlar	26
2.4.2. Lugazların Şekil Özellikleri	31
2.4.2.1. Lugazlarda Kalıplaşmış İfadeler	31
2.4.2.2. Lugazların Beyit Sayıları	33
2.4.2.3. Lugazların Nazım Şekilleri	35
2.4.2.4. Lugazların Vezinleri.....	36
3. MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASININ METNİ.....	39
MUAMMÂLAR	40
LUGAZLAR	64
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ	142

ÖN SÖZ

Edebiyatımızın önemli zenginliklerinden olan lugaz ve muammâlar Türk toplumunun sosyal-kültürel hayatı, mizah anlayışı ve düşünce yapısıyla birlikte dahil olduğu kültür dairesiyle alakalı aktarımları ve ortaklıkları bakımından önemli veriler olarak karşımıza çıkmakta, çalışmalarımıza kaynaklık etmektedir.

Tez konumuz olarak seçtiğimiz lugaz mecmuası Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî 1542’de kayıtlı muammâ-lugaz mecmuasıdır. Çalışmamızın içeriği 48 varaktan oluşan mecmuada mevcut olan 81 muammâ ve 137 lugazı çeviriyazı yöntemiyle günümüz Türk alfabesine çevirisi ve incelemesidir.

Çalışmamız “GİRİŞ”, “İNCELEME” ve “METİN” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

GİRİŞ bölümünde lugaz ve muammâ terimlerinin tanım ve özellikleri hakkında bilgi verilmiş, Türk edebiyatındaki seyirleri ve önemleri üzerinde durulmuştur. Ardından tez konumuzu oluşturan Bağdatlı Vehbî 1542 numaralı mecmuanın tanıtımı yapılmıştır.

İNCELEME bölümünde METİN kısmını oluşturan 81 muammâ ve 137 lugazın şekil ve içerik yönünden özellikleri irdelenmiştir. Çalışmamızın konusu olan mecmua, muammâ ve lugazlardan oluştuğu için muammâlar ayrı başlıklar altında şekil ve muhtevâ bakımından incelenmiş lugazlar da aynı usulde ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Bu bölümde mecmuânın 1^b-8^b varaklarında bulunan muammâlar içerik özellikleri bakımından; “Muammâların Cevapları” ve “Bazı Muammâların Şerhi” başlıkları altında ele alınmıştır. Muammâlar şekil özellikleri bakımından ise “Muammâların Vezinleri” başlığı altında incelenmiştir.

Mecmuanın 9^b-44^b varaklarını oluşturan lugazların incelemesi de içerik ve şekil özellikleri şeklinde iki başlık altında incelendi. İçerik özellikleri başlığı altında lugazların cevapları; şekil özellikleri bölümünde ise “Lugazlarda Kalıplaşmış İfade ve Deyimler”, “Lugazların Beyit Sayıları”, “Lugazların Nazım Şekilleri”, “Lugazların Vezinleri” başlıkları altında incelemeler yapılmıştır. Bunlarla birlikte

tablolar kullanılarak muammâ ve lugazların özellikleri daha belirgin hâle getirilmiştir.

Çalışmamızın “METİN” kısmında lugaz mecmuasını oluşturan muammâ ve lugazların çeviriyazı yöntemiyle günümüz Türk alfabesine aktarımı yer almaktadır.

Tez çalışmamıza desteklerinden dolayı başta aileme, sevgili arkadaşım Melek YÖRÜK’e ve katkıda bulunan diğer tüm arkadaşlarıma; lugaz mecmuası çalışmamız konusunda bize vesile olan, yardım ve hoşgörüsünü esirgemeyen kıymetli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Üzeyir ASLAN’a, emeği geçen bütün kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Nevin ÇAKIROĞLU

Üsküdar, 2013

ÖZET

Çalışmamız, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542'deki muammâ-lugaz mecmuasının çeviriyazı (transkripsiyon) yöntemiyle günümüz Türk alfabesine çevirisi ve incelemesinden oluşmaktadır. Bu çalışma “lugaz” ve “muammâ” terimleri etrafında teşekkül etmektedir. Çalışmamıza temel olan mecmua 48 varaktan oluşmaktadır. Hangi yüzyıla âit olduğuna ve mürettibine dâir bilgi içermeyen mecmua iki bölümden müteşekkildir. 81 muammânın yer aldığı birinci bölüm^{1^b-8^b} varakları, 137 lugazın yer aldığı ikinci bölüm ise 9^b-44^b varakları arasında yer almaktadır. Yazmada manzumelerin şairlerine dair bilgi verilmezken bazı lugazlarda mahlaslara rastlanmaktadır. Çalışmamız genel hatlarıyla inceleme-metin olarak iki bölüm şeklinde hazırlanmıştır.

Tezimizin “İNCELEME” kısmında manzumelerin içerik ve şekil özellikleriyle ilgili bilgiler üzerinde durduk. “METİN” kısmında mecmuada bulunan muammâ ve lugazların yazmadaki sırasıyla günümüz alfabesine çevirisini yaptık. Ardından “SONUÇ” bölümünde tezimizle alakalı genel hatları ve kaydettiğimiz aşamaları belirttik. “KAYNAKÇA” bölümünde çalışmamızı hazırlarken yararlandığımız kaynakların künyesine yer verdik. Son olarak “öz geçmiş” başlığıyla çalışmamızı tamamladık.

ABSTRACT

Our study is formed by translation by transcription method to daily Turkish alphabet and examine of BAĞDATLI VEHBİ 1542 number enigma-conundrum journal. The study is made up of "lugaz (conundrum) and muamma (enigma)". The basic journal for the study is formed from 48 papers. The journal that has no information about which century and compositor is made up of two part. First part that has 82 enigma is between 1^b-8^b papers and second part that has 137 conundrum is between 9^b-44^b. There is no information about poet of poem in manuscripts but running across of pen name in sum conundrum. The study is prepared in two parts which are examine and text.

We put emphasis on shape and content of poems in "EXAMINE" part of our thesis. We translated enigma and conundrum in journal to daily Turkish alphabet in "TEXT" part. After that we showed levels and general features related with the thesis in "FINAL". We wrote identity of sources that we utilized in "SOURCES". Finally, we finished our study with "RESUME" headline.

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

a.g.e.	Adı geen eser
a.g.m.	Adı geen madde
BV	Bağdatlı Vehbî
Bkz.	Bakınız
bs.	Basım, baskı
C.	Cilt
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz.	Hazırlayan
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
L	Lugaz
M	Muammâ
Mec	Mecmua
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Mnz.	Manzum
Nu.	Numarası
s.	Sayfa
S.	Sayı
Terc.	Tercüme
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vr.	Varak
Y	Yazma
Yay.	Yayınları
“ ”	Alıntı
[ ]	Yazmada olmayıp ilave edilen ek ve kelimeler
[...]	Yazmada okunamayan ibareler
[-]	Yazmada eksik olan bölümler
+	Yazmada fazlalık olan ek ve kelimeler

TABLÖLAR

Tablo 1. Muammâların Cevapları.

Tablo 2. Farsça Muammâlar.

Tablo 3. Muammâların Vezinleri.

Tablo 4. Lugazların Cevapları.

Tablo 5. Lugazlarda Geçen Mahlaslar.

Tablo 6. Lugazların Beyit Sayıları.

Tablo 7. Lugazların Nazım Şekilleri.

Tablo 8. Lugazların Vezinleri.

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

اء	A, a, E, e, ʾ	ش	Ş, ş
آ	Ā, ā, A, a	ص	S, s
ب	B, b	ض	Ḍ, ḍ, Ž, ž
پ	P, p	ط	Ṭ, ṭ
ت	T, t	ظ	Z, z
ث	Ṫ, ṣ	ع	ʿ
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	Ḥ, ḥ	ق	Q, q
خ	Ḫ, ḫ	ك	K, k, G, g, Ń, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, ʿ, O, o, Ō, ō, Ö, ö, U, u, Ū, ū, Ü, ü
ژ	J, j	هه	H, h, a, e
س	S, s	ی	Y, y, I, ı, İ, i, Ī, ī

1. GİRİŞ

Çalışmamızın giriş bölümünde lugaz ve muammâ nazım türünün tanımları verilerek ayrı başlıklar altında Türk Edebiyatında ortaya çıkışları, tekâmül ettikleri asırlar üzerinde durulacaktır. Bu alanda ürün vermiş şairler ve bu türün edebiyatımızdaki seyri ele alınacaktır. Üç ayrı konu başlığından oluşan giriş bölümünde üçüncü konu başlığı olarak çeviriyazı ve incelemesini yaptığımız mecmuânın tanıtımına yer verilmiştir.

1.1. TÜRK EDEBİYATINDA LUGAZ

Farça'da “çistân”, Türkçe'de “bilmece” kelimelerinin karşılığı olan lugaz kelimesi Arapça لغز / lağz kelimesinden türemiştir. Fare ve Arap tavşanının yuvasına denir ki bulunması güç olacak şekilde kıvrımlı ve dolaşık kazılır ve gidilmesi zor olan eğri büğrü yola denir.¹ Dilde ise sözün maksadını gizlemek, şaşırtmalı söz söylemek anlamlarına gelen lugaz; derin sır, bilmece, zekâ oyunu anlamlarına gelir.² Lugaz manzum bir oyun bir bilmecedir.³ Batı Türkçesinde *bilmece*, *bulmaca*; Doğu ve Kuzey Türkleri ile Âzerî sahalarında *tabzuğ*, *tapmaca*; Türkmenler'de *matal*; Kırgızlar, Kazaklar ve Karakalpaklar arasında *cumbak*, Başkurlarda *yumak* adları ile anılır.⁴

Edebî terim olarak ise lugaz, insan ismi dışında kalan her şeyi çeşitli özelliklerini söyleyip kendisini gizlemek manasındadır. Lugaz manzum bir oyun bir bilmecedir. Onları halk edebiyatındaki bilmeceden ayıran en önemli fark yazarının imzasını taşıması ve yazıya geçirildiği için değişmeyen bir özellik kazanmış olmasıdır.⁵ Buna rağmen anonim halk şiirine mâl olmuş lugazlar ile bir şair

---

¹Mütercim Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, Firuzâbath Muhammed Mecdüddin, “lugaz”, C. 2, Matbaa-i Osmâniye, İstanbul 1305, s. 200.

²İsmail Durmuş, “Lugaz”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, s. 221.

³Mustafa İsen, vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002, s. 247.

⁴A. Nihat Akay, “Lugaz”, *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1976, s. 97.

⁵Mustafa İsen *a.g.e.*, s. 247.

tarafından lugazlaştırmış anonim bilmeceler de vardır.⁶ Lugazın muammâ ile arasındaki fark muammânın isme, lugazın ise isim dışındaki nesnelere yönelik olmasıdır.⁷ Muammâlar esmâ-i hüsnâ, esmâ-i Nebî ve diğer özel isimlere dayanır; lugazlar ise bunun dışındaki her türlü varlığın özelliklerinin anlatılarak isimlerinin bilinmesidir.⁸ Muammâ ile lugazı ayıran bir diğer fark lugazların soru tarikiyle olmasıdır.⁹

Lugazların çoğu manzumdur. Bir düşünceyi mecazdan daha kapalı bir biçimde dile getiren bir anlatım tarzı olmasıyla beyan ilmi kapsamında bir disiplin sayıldığı gibi akıl ve zihni geliştirmesiyle de mantık gibi aklî ilimlerden kabul edilir. Lugaz lafız ve mana lugazları olarak iki temel kategoriye ayrılır. Lafız lugazları birden çok anlama gelen kelimelerin uzak ve yakın anlamlarını kasdetmek, kelimeyi sözcüklere bölüp müterâdifleriyle bilinmesini istemek, iki kelimeyi bitişik yazmak, bir kelimeyi parçalayıp yazmak, hemzeliyi yumuşatmak, nokta değişikliği yapmak, tersinden okumak ve başka dile nakletmek gibi birçok çeşidi vardır. Mana lugazlarında ise bir şeyin anılan vasıflarıyla kendisinin bilinmesi istenir.¹⁰

Lugaz edebiyatı en çok Araplarda gelişmiş olup Farslarda muammâ-gülük gelişme göstermiştir. Türk edebiyatında ise her iki tür de on beşinci asırdan itibaren tekâmül etmeye başlamış bilhassa on sekizinci asırda en verimli devresini yaşamıştır.¹¹ Lugaz, klasik İslâm belâgatinde ilm-i beyâna dâhil hüneler arasında yer alır ve bu sebeple her üç edebiyatta benzer özellikler gösterir.¹²

Türk Edebiyatında lugazların genellikle manzum şekilde yazıldığını nesir daha az tercih edildiğini belirtmiştik. Manzum lugazlar aruzun daha çok “*fâilâtün/fâilâtün/fâilün*” kalıbında yazılır ve dîvânların son kısımlarında yer alırlar.¹³ Nazım biçimi olarak çoğunlukla mesnevî tercih edilen lugazlarda kıt’a ve gazel nazım biçimi de sıkça kullanılmıştır. Lugazların beyit sayıları bir beyitten yirmi beş beyite

⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s. 291.

⁷ Türk Dünyası Ortak Edebiyatı-Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, Cilt IV, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 257.

⁸ Mustafa Uzun, “Lugaz”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, s. 223.

⁹ Mütercim Âsım, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁰ İsmail Durmuş, *a.g.e.*, s. 221.

¹¹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *Türk Bilmeceler Hazinesi*, Ülker Yayınevi, İstanbul 1979, s. 180.

¹² Mustafa Uzun, *a.g.m.*, s. 223.

¹³ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 291.

kadar devam edebilir. Lugazlarda genellikle şâirin mahlası geçmezse de özellikle uzun manzumelerin sonunda mahlasın zikredildiğini görürüz.¹⁴

Lugazları muammâlardan ayıran belirgin özelliklerden biri soru cümleleriyle başlıyor olmalarıdır. Bu soru cümleleri Türkçe lugazlarda vezne bağlı olarak; “*nedir ol kim...*”, “*ol nedir kim...*”, “*bir acayib nesne gördüm...*” şeklinde kalıp ifadelerdir. Farsça lugazlar “*çîst*”, “*çîst ânki*”, “*çîstân*” gibi sorularla başlar. Arapça lugazlarda ise soru cümlesiyle başlama şartı aranmaz ancak bunlar da “*mâ*”, “*mâ hüve'l-ism*”, “*habbirûnî eyye şey'in*” şeklinde soru cümleleriyle tertip edilir.¹⁵ Manzum lugazlar dîvânların son kısmında “*elgâz*” veya “*lugaz-âyîne*” başlıkları altında yer alırken mensur lugazlara daha çok cönklerde yer verilmiştir.¹⁶ Türkçe lugazlar bazı halk bilmecelerindeki tekerlemeleri andıran; “*Bunu ârif olan bilir, erbâb-ı kemâl anlar, her ne kim dilerse olur, ona feyz kapısı açılır, isteyen bunu bulur, endişeden kurtulur*”, *hünerin var ise fende/feth kıl bu lugazım sen de*” gibi cümlelerle sona erer.

Lugaz yazmak veya çözmek için öncelikle dil mantığına sahip olmak, Türkçeyi, Arapça ve Farsçayı iyi bilmek lazımdır. Bunlarla birlikte İslâm dini, halk inançları, geniş halk kültürü, ebced hesabı konularında da bilgili olmak gerekir. Bu söylenenlerin yanında şairin sorularını iyi gizleyebilmesi, okuyucunun da cevabı bulabilmesi için kıvrak bir zekâyâ sahip olması şarttır.¹⁷

Her devirde gerek zekâyı ve algıyı diri tutmak, gerekse eğlenmek maksadıyla insanın gizem çözme merakına hitap eden bilmece ve bulmacalar revaç bulmuştur. Bunlar ayrıca insanın bilgi ve zekâsını test etmenin pratik yollarından biridir.¹⁸

Lugazlarda şairler sordukları soruları varlıkların veya nesnelerin isimlerini gizlemişler, böylece hem lugazın tamamının okunması hem de muhtelif ipuçlarının değerlendirilmesi suretiyle tespit edilmesini amaçlamışlardır. Bir kısmı bir veya

¹⁴ Amil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s.18.

¹⁵ Mustafa Uzun, *a.g.m.*, s.223.

¹⁶ Mustafa Uzun, *a.g.m.*, s.223.

¹⁷ Nihat Öztoprak, “Himmetzâde Abdî'nin Dîvân-ı Lugazı”, *Essays in Mamory of Hazel E. Heughan*, Hazel E. Heughan Educational Trust Publication, Edinburg 2007, s. 145.

¹⁸ H. İbrahim Demirkazık, “Mustafa Fennî'nin (öl. 1745) Lugazlarının Özellikleri ve Divânı'nda Olmayan Yedi Lugazının Tenkitli Metni”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 5, İstanbul 2010, s. 37-38.

birkaç tane çeşit bulunsun kabîlinden de olsa Ahmet Paşa'dan Şeyh Gâlib'e kadar birçok Türk şairi lugaz yazmıştır. Bunlardan Lâmiî, Nâbî, Âşık Ömer, Vehbî, Rahmî, Ferdî, Sucûdî, Vahyî, Nedîm, Zarîfî, Zamirî, Fazlî, Saîdî, Râşid, Reşid, Lebib, Fennî, Emînî, Sâbit, Zîver, Sâmi vs. gibi isimler sıralanabilir.¹⁹ Ali Şir Nevâyî, Âtîf, Antakyalı Münif, Besîm, Ebûbekir Celâlî, Enderunlu Vâsîf, Fatin, Hâkî Mehmed Efendi, Himmet-zâde Abdî, Hulûsî, Kelâmî, İzzî, İzzet, Leylâ Hanım, Lutfî, Mustafa Cinânî, Muvakkit-zâde Pertev, Nâfî, Nâ'li, Nâ'tî, Nazîf, Nazîr, İbrâhim, Nazîm, Nebzî, Nevres-i Kadîm, Mürza-zâde Neylî, Ravzî, Resmî, Sâlim, Subhî, Subhi-zâde Feyzî, Şeref Hanım, Şerîf, Şeyhülislâm Esâd ve Vâsık gibi isimler tesbit edilen diğer lugaz yazarı şairlerdir.²⁰ Halk bilmecelelerinin anonim olmasına karşılık lugazların söyleyenlerinin belli olduğunu belirtmiştik. Bununla birlikte söyleyeni unutulmuş veya kaybolmuş çok sayıda lugaz olduğu gibi özellikle sade bir dille yazılmış, beyit sayıları da az olan birçok lugaz da halk bilmeceleleri arasına karışıp yer yer vezin ve kafiyeleri bozularak günümüze kadar şifâhen yaşayagelmiştir.²¹

Lugazların konuları daha çok çevreyle ilgili eşyalara ve müşahhas nesnelere dâirdir. Ayna, balık, su, saat, cenaze, çadır, güneş, ay, kalem, kağıt, mum, makas, kılıç, gemi, vs. gibi lugazlara konu olan nesne ve eşyalar bu bakımdan bilmecelelerle hemen hemen aynıdırlar. Yani bazı lugazların anonimleşmesine karşılık halk bilmecelelerinin de lugaz şairlerine konu ve karakteristik özelliklerin tesbitinde kaynaklık ettiğine şüphe yoktur. Bununla beraber değişik konularda yazılmış eserler de bulunur. Osmanlı vakanüvislerinden Şefik Efendi, *Şefiknâme* adlı küçük târihinde Edirne vakasını herkesin anlayamayacağı bir tarzda hikâyeye etmek üzere muammâ ve lugaz usullerinden faydalanmıştır.²²

Lugazın kelime anlamı ve edebî anlamıyla birlikte Türk edebiyatındaki yerine dair genel açıklamalarda bulunduğumuz bu bölümünün ardından üzerinde çalıştığımız mecmuada da yer verilen muammâlar hakkında bilgi ve değerlendirmelere yer vereceğiz.

¹⁹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s.18.

²⁰ H. İbrahim Demirkazık, *a.g.m.*, s. 38.

²¹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öztürk, *a.g.e.*, s. 20.

²² Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öztürk, *a.g.e.*, s. 20.

1.2. TÜRK EDEBİYATINDA MUAMMÂ

Muammâ kelime olarak örtmek, körletmek mânâsına gelen ta'miye kelimesinden müştak bir ism-i mef'ûldür. Gizli, örtülü, anlaşılmaz veya anlaşılması güç yâhut işâret ve remiz yoluyla söylenmiş söz anlamındadır.²³

Kâmûs-ı Türkî'de "ta'miye", köreltme, kapalı bir sûretle ve îmâ tarikiyle ifade şeklinde tanımlanmakta ve muammâ hakkında şöyle denilmektedir: "Lugazdan farkı olup başlıca bir isme delâlet eden söz veya mısra ve beyte ıtlak olunur."²⁴ Muammâ bazen zâhiri bazen de mübhem bir anlamı olan bir cümle veya manzûmenin birtakım usüller yardımıyla bazı harflerini kullanmak, bazılarını düşürmek, bazılarının da müterâdiflerini almak vb. üzere tertip etme sanatıdır.

Fuzûlî, *Muammâ Risalesi* adlı eserinde muammâyı; "İster ad olsun, ister addan başka bir şey olsun remiz ve îmâ yönünden doğruca bir maksada delâlet eden bir kelâmdır." şeklinde tanımlamaktadır.²⁵ Ayrıca *Mevzuâtü'l-Ulûm*'da lugaz ve muammâ beyân ilminin şubelerinden sayılmıştır.²⁶ Ali Nihat Tarlan muammâyı: "Muhtelif usullere riâyet ederek bir ismi elfâz arasına gizlemektir." şeklinde tanımlamıştır.²⁷ Muammâ aynı zamanda bir yazı stiline de ismidir.²⁸

Edebî bir terim olarak muammâ, cevabı Allah'ın isimlerinden biri veya daha benzerleri gibi vasıflara dâir olan bir nevi bilmecelere denir.²⁹ Muammâlara gerçekte Allah'ın 99 adından (Esmâü'l-Hüsna) biri için düzenledikleri hâlde, sonradan kişi adlarını konu almışlardır. Genellikle beyit şeklinde yazılırlar.³⁰ Bunun yanında bir mısradan, iki veya üç beyitten, bir dörtlükten oluşan kıt'a şeklinde; hatta rubaî vezni ve şekliyle meydana getirilen muammâlar da görülmektedir. *Nâbî Dîvânı*'nda bu tür muammâlar mevcuttur.³¹

²³ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öztürk, *a.g.e.*, s. 33.

²⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2004, s. 1376.

²⁵ Mehmet Arslan, *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, Kitabevi, İstanbul 2000, s. 14.

²⁶ Ali Fuat Bilkan, *Türk Edebiyatında Mu'amma*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 11.

²⁷ Ali Nihat Tarlan, *Divan Edebiyatında Mu'amma*, İstanbul 1936, s. 7.

²⁸ Mehmet Arslan, *a.g.e.*, s. 251.

²⁹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s. 33.

³⁰ Mehmet Arslan, *a.g.e.*, s. 256.

³¹ Mehmet Arslan, *a.g.e.*, s. 66.

Muammâ türünde şairlerin “Muammâ be-tarîk-i lugaz” adını verdikleri bir tarz mevcuttur. Bu tür muammâlarda lugazda olduğu gibi “*nedür ol, ol nedür ki, ol ne ism, ne aceb ism*” gibi kalıp ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu tür muammâlarda lugazlarda olduğu gibi mahlas kullanılmaktadır. Bunun dışında bir de “lugaz-gûne muammâ” adı verilen bir diğer tür daha bulunmaktadır.

Muammâ, remiz ve îmâ yoluyla yani doğrudan değil dolaylı olarak işaret ile bir isme delâlet eden vezinli sözdür. Bu şekilde bir ismin gizlenmesinin zevk-i selime uyması ve zihnin o gizlenen manaya intikalinin mümkün olması lâzımdır. Muammâ beyitlerinde çoklukla bir isim gizlendiği gibi birden fazla isme işaret eden muammâlar da olur. Tek beyitle yazılan muammâlarda genellikle ikinci mısra muammânın gizlendiği mısradır. Muammâ çözmeye *muammâ hall etme* denir. Muammâ çözümü muammâyı yazmak kadar zor ve maharetli bir iştir. Farsça ve Arapça dillerini bilmenin yanı sıra ebced hesabı, gerçek ve gerçek dışı inançlar, geniş bir klasik edebiyat kültürü ve bunun gibi bilgilerle birlikte keskin bir zekâyâ sahip olmak gerekir. Muammâ çözümü lugaza göre çok daha zordur.³²

İran edebiyatında muammâ daha ziyâde devlet büyüklerine bir zekâ gösterisi olarak sunulmuştur.³³ Arap şairleri daha çok lugaza, İran şairleri muammâyâ eğilim göstermiş Türk şairleri ise her ikisini de kullanmışlardır.³⁴ İran’da bu alanda en meşhur muammâ yazarları olarak; Şerâfeddin Alî Yezdî, Abdurrahman Câmî, Alâeddin Şâşî, Hüseyin Muammâyî, Hâce Hâfız Sa’d, Muahmed Ebû’l-Hasan, Seyfî Buhârî gösterilebilir.³⁵

Türkçe muammâ örneklerine bakıldığında ilk manzumelerin 15. yüzyılda yazılmış olduğu görülmektedir. Mu’in bin Mustafa, Ali Şir Nevâyî, Gaybî Muammâyî (Ali) bu türün ilk örneklerini vermişlerdir.³⁶ Anadolu sahasında ise 16. yy’da tekâmüle ulaşan muammâ sanatı bu topraklarda en verimli dönemini 18. yy’da yaşamıştır. Şuarâ tezkirelerinde muammânın Osmanlı sanatındaki en önemli temsilcileri Muammâyî Alî ve Emrî Çelebi hakkında geniş malumat verilmektedir.

³² A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Bilimevi Yay., İstanbul 2001, s. 259.

³³ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 20.

³⁴ Haydar Diriöz, “Mu’ammâ”, *Türk Ansiklopedisi*, MEB, Ankara 1976, C. 24, s. 364.

³⁵ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s. 34.

³⁶ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 26.

Kınalızâde Hasan Çelebi *Tezkîretü'ş-Şuarâ'* da muammâ türünün gelişmesinde babası Ali Çelebi'nin öncülük ettiğini belirtmektedir.³⁷

Türk edebiyatında muammâ şâirleri asırlara göre şu şekildedir:³⁸

XV. yy' da:

Muin b. Mustafâ,

Adnî, Mahmud Paşa(öl. 1474),

Alî Şîr Nevâyî (1441-1501): Farsça Dîvânında 498, Farsça Risâlesinde 41 muammâ bulunmaktadır.

Cem Sultan (1459-1445): Dîvânında 41 muammâ vardır.

Şibân Hân (1451-1510): 44 muammâsı bulunmaktadır.

XVI. yy' da;

Bâbü Han (1483-1530): 53 muammâsı bulunmaktadır.

Lâmi'î Çelebi (1472-1532): 6 muammâsı bulunmaktadır.

Abdî (öl.1554): Muammâ yazdığı söylenmekle birlikte elde muammâ örnekleri mevcut değildir.

Salih Çelebi (1493-1565): Kaynaklarda muammâ yazdığı belirtilmektedir.

Fuzûlî (öl. 1566): 236 Farsça ve 40 Türkçe muammâ yazmıştır.

Kınalızâde Ali Çelebi (1510-1579): Tezkirelerde muammâ türünün Anadoludaki ilk temsilcisi olarak gösterilmektedir. 32 muammâsı vardır.

Bâkî (1526-1600): 2 muammâsı bulunmaktadır.

Gelibolulu Ali: 7 muammâ yazdığı bilinmektedir.

Muammâyî Ali: 3 muammâsı tesbit edilmiştir.

XVII. yy;

Hâşimî (öl.1630): Dîvânında 41 muammâ bulunmaktadır.

---

³⁷ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 27.

³⁸ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 26.

Gaybî (1615?-1663?): Kaynaklarda muammâ yazdığı belirtildiği halde muammâlarına rastlanmamıştır.

Nedîm-i Kadîm (öl. 1670): 2 muammâsı bilinmektedir.

Konyalı Nâlî (öl. 1674): 132 muammâsı mevcuttur.

Nâbî (1642-1712): Nâbî Dîvânında 186 muammâ bulunmaktadır.

XVIII. yy;

Nahîfî (öl.1738): Dîvânında 3 muammâ vardır.

Münif Mustafa Efendi(öl.1742): Muammâ yazdığı kaynaklarda belirtilmektedir.

Hâmî-i Âmidî (1679-1748): 4 muammâsı bulunmaktadır.

Neylî (173-1748): Muammâ yazdığı bilinmektedir.

Şeyhülislâm Es'âd (1685-1753): 25 muammâsı vardır.

Akkova-zâde Hâtem (öl.1754): 36 muammâsı mevcut.

Haşmet(öl. 1768): 12 muammâsı mevcut.

Fıtnat Hanım (öl.1780): 36 muammâsı mevcut.

Sünbülzâde Vehbî (öl. 1809): 32 muammâsı mevcuttur.

XIX. yy:

Aynî (1766-1837): 2 muammâsı mevcut.

Namık Kemal (1840-1888): 1 muammâsı mevcut.

Bu isimlerden edebiyatımızda yazdığı altıyüzden fazla muammâ ile Emrî mahlaslı şâir Edirneli Emrullah Çelebi muammâ sahasında haklı bir şöhrete sahiptir.³⁹

---

³⁹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s. 34.

Muammâ sanatı klasik şiirin yanında Türk halk edebiyatında da büyük ilgi görmüş, çağımıza kadar da yaşatılmıştır. Bununla birlikte halk şiirinde muammâ bir ismin gizlenmesiyle yapılan bir sanat olmaktan çıkmış her türlü bilmece için kullanılmıştır.⁴⁰ Âşık edebiyatındaki muammâ örnekleri klasik edebiyattaki muammâ örneklerinden farklılık gösterirler. Bunlar daha ziyâde klasik edebiyattaki muammâlar gibi tertip edilir.⁴¹

Muammâ asmak gezginci şâirlerin, muammâ indirmek belde şâirlerinin kahve ya da hanlarda tertipleedikleri özel eğlencelerdir. Halk edebiyatının bir kolu olan âşık edebiyatında iki tür muammâ görülmektedir. Bunlardan biri en az üç hâne(bent) tutarında olup bir nesneyi anlatmak içintertip edilir. İkinci tür muammâlar âşıkların karşı-beri atışmaları sırasında birbirine söyledikleri “bağlama açma” biçimindekilerdir. Buna deyişmeli bağlama da denir.⁴²

Muammâ tertibi ve çözümü konusunda Mollâ Câmî'nin ve Hüseyin Muammâyî'nin ortaya koyduğu üç yol bulunmaktadır. Bunlar:⁴³

Tahsîlî: Muammâların harflerini verir.

Tekmîlî: Bu harfleri dağınık ise toplar, fazlaları düşürür ve yerlerini tayin eder.

Teshîlî: Çözüm yollarını göstermek üzere ip üzere ipuçlarını verir.

Tezyîlî: Harflerin hareke, sükûn, tahfif, teşdîd gibi durumlarını gösterir.

1.3. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ, BAĞDATLI VEHBÎ 1542'DE KAYITLI MUA'AMMÂ-LUGAZ MECMUASININ TANITIMI

Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî Bölümünde 1542 numarada kayıtlı lugaz mecmuası 48 (1^b-44^b) varaktan oluşmaktadır. Yazmanın üst kapağıyla 1^b varağı arasında dört sayfa daha mevcuttur. Mecmuanın ilk sayfasında Bahrî adına bir mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Yazmanın 8^a ve 44^a yaprakları boştur.

⁴⁰ Haydar Dirioz, *a.g.m.*, s. 364.

⁴¹ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 61.

⁴² Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 36.

⁴³ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 66.

Yazma, nesih hatla yazılmış olup muammâ ve lugazlar başlıklarından itibaren cetvel ile ayrılmıştır. Yazmada başlıklar zer mürekkeple yazılmış, noktalama işaretlerinde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mecmuada birinci bölüm başlangıcı olan 1^b ve ikinci bölüm başlangıcı olan 9^b varaklarının başında başlıkların yer aldığı sertâç/serlevhâ bulunmaktadır.

Mürettibin adı bulunmayan mecmuanın yazıldığı yüzyıl ve manzumelerin şâirleri bilinmemekle birlikte üç muammâ ile 20 lugazda mahlaslar bulunmaktadır. Muammâ kısmında üç muammâda geçen mahlas Emrî'ye (öl. 1575) aittir. Mecmuanın ilk kısmında –biri sadece başlıktan ibaret olmak üzere- 82 muammâ diğer kısmında ise 137 lugaz bulunmaktadır. Lugazlarda 20 ayrı mahlas bulunmakta olup Nâbî'nin bir muammâsı mecmuanın lugaz kısmında yazılıdır. Mahlas geçen manzumelerde tesbit ettiğimiz şâirler 16. 17. ve 18. yüzyıllarda yaşamış olan şairlerdir. Mahlaslar yoluyla bazı lugazlarda tespit ettiğimiz şâirler sırasıyla; Haylî, Hikmet, Kâtib, Ümîdî, Nefîrî, Harîrî, Subhî, Za'îfî, Sabrî, Fethî, Nizâmî, Esîrî, Hulkî, Râzî, Vaslî, Fasihî, Nâbî, Emirî, Murâdî ve Fennî'dir.

2. MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASININ İNCELEMESİ

Çalışmamızın ikinci ana başlığı olan “inceleme” kısmında mecmua üzerine nüsha tavsifi yapıldıktan sonra mecmuada yer alan muammâ ve lugazların içerik ve şekil özellikleri üzerinde durulacaktır.

2.1. NÜSHA TAVSİFİ

Tezimize konu olan lugaz mecmuası Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî 1542'de kayıtlıdır. Mürettibi bilinmeyen mecmuada tertip edildiği yıla dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Mecmuada yer alan manzumelerin yazarları bilinmemekle birlikte içerisinde mahlas geçen manzumeler yer almaktadır. Bu yolla

mahlas tesbit edilen manzumelerden yola çıkarak mecmuanın tahminen 18. yüzyıla ait olduğunu belirledik.

Mecmua 48 varak hacminde olup iki ayrı bölüm şeklinde 17 satır olarak düzenlenmiştir. Yazmanın sırtı meşin kağıt kaplıdır. 200x120; 135x75 mm boyutlarında olan yazmada birinci bölüm 1^b-8^b varakları arasında -biri sadece başlıktan oluşmak üzere- 82 muammâdan oluşmaktadır. Muammâlardan lugaz kısmına geçilirken 9^a varağı boş bırakılmış lugazlar mecmuanın 9^b varağından itibaren yazılmaya başlanmıştır. Lugazlar 9^a varağından başlayarak 44^b varağında son bulmasıyla 45^a varağı boş bırakılmıştır. Mecmuada muammâ ve lugazların sıralanışında alfabetik sıra gözetilmemiştir.

1^b-8^b varaklarında bulunan muammâların cevabı, başlık şeklinde muammâ beyitlerinden önce yazılmıştır. Muammânın cevabı olan isimler “*be-nām-ı*” ve “*be-ism-ı*” ibareleriyle birlikte yer almıştır. Harekeli nesih şeklinde kaleme alınan yazmada başlıklar zer mürekkeple, noktalama işaretleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin sol üst kısmında nemden kaynaklı kararma oluştuğundan bu kısımlardaki zer mürekkeple yazılmış bazı başlıklar okunamaz durumdadır.

Mecmuada 137 lugazın yer aldığı kısım 9^b varağından başlayıp 44^b varağında sona ermektedir. Lugazların cevapları muammâlarda olduğu gibi zer mürekkeple başlık halinde yazılmış, cevabı oluşturan harfler bitişirilmeden yazılmıştır. Eserde küflenme ve yıpranmalar bulunmaktadır.

2.2. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

Çalışmamızda biri sadece başlık hâlinde bırakılmış olan 81 muammâ ve 137 lugaz olmak üzere iki bölümden oluşan mecmua, çeviriyazı yöntemiyle günümüz alfabesine aktarılmıştır. Çalışmamız “*giriş*”, “*inceleme*” ve “*metin*” olmak üzere üç ana başlık etrafında oluşturulmuştur. İnceleme bölümünde muammâ ve lugaz hakkında bilgi verilip bu bölümler üzerine şekil ve içerik yönünden inceleme yapılmıştır. Üçüncü anabaşlığı oluşturan *metin* kısmında mecmuada bulunan muammâ ve lugazlar çeviriyazı yöntemiyle günümüz alfabesine çevrilmiştir.

Yazmada ilk bölümü oluşturan muammâlar, numara verildikten sonra şiirin başlık şeklinde bulunan cevabı ile yazıldı. Numara ve cevaptan sonra manzumelerin vezni bahri de belirtilerek italik yazı ile verildi. Her şiirin nüshada bulunduğu varak a ve b üst simgeleriyle manzumenin başına numara verildikten sonra ayrıca dipnotta yazıldı. Manzûmelerde beyit numaraları çift rakamlar belirtilmeyerek tekli rakamlarla gösterildi. Metne tahminî olarak eklenen parçalar köşeli ayraç içinde [ ] gösterildi. Okunamaz durumdaki kelimeler köşeli parantez içinde üç nokta ile [...] gösterildi. Yazmada fazlalık ek veya kelimeler başına + simgesi getirilerek dipnotta belirtildi. Farsça olumsuzluk ekleri “bî” ve “nâ” ekleriyle “pür” sıfatı kendinden sonra gelen kelimeyle – işaretiyle ayrıldı. Yine Farsça birleşik sıfat yapan “-rübâ, -âver, -keş ve -ber” ekleri kendinden önce gelen kelimedenden – ile ayrıldı. Başlığı bulunmayan manzumelerde başlık kısmında – (tire) kullanıldı. Çeviri yazıda vasıta ekleri ve bildirme ekleri kelime sonuna –işareti konularak “-la, -le, -ıla, -ile, -durur” şeklinde gösterildi. Muammâ ve lugazların cevapları tablo halinde sıra numaralarıyla birlikte ayrıca verilmiştir. Metinde Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen ekler tire “–“ ile kelimedenden ayrıldı. Sona gelen ekler ise kelimeye bitleştirildi. Çeviri yazı metinde noktalama işareti kullanılmamıştır.

2.3. MECMUANIN 1^b-8^b KISMINDAKİ BULUNAN MUAMMÂLARIN İÇERİK VE ŞEKİL OLARAK İNCELEMESİ

Edebiyatımızda ismin şiirde gizlenmesi şeklinde teşekkül eden muammâ kavramını çalışmamızın giriş bölümünde açıkladık. Muammâların tertibi ve çözümünde kişilerin bu alandaki belli başlı bilgilere hâkim olması gerekmektedir. Bunu gerek metnimizdeki muammâlardan gerekse tesbit ettiğimiz muammâ çözümlerinden hareketle ifade etmekteyiz. Muammâ yazan şâirlerin Farsça, Arapça ve ebced bilgisi muammâ metnini muhkem kıldığı gibi şâirin zekâsıyla birleşen nükte kabiliyeti meraklılarına keyifli anlar yaşatmaktadır. Metnimizde bulunan muammâların içerik özelliklerini oluşturan “muammâların cevapları” ve “ bazı muammâların çözümleri” bu bölümde ele alınacaktır.

2.3.1. MUAMMÂLARIN CEVAPLARI

Muammâların cevabını teşkil eden isimler başlık olarak muammâ beyitlerinin başında yer almaktadır. Muammâların cevapları olan bu başlıklar bir araya getirilerek tablo halinde aşağıda verilmiştir. Okunamayan isimler [...] şeklinde gösterilmiş, başlığı olmayan bir manzume için numarasının ardından “-“ simgesi kullanılmıştır. 82 numaralı muammâ ise başlığı olup muammâ beyti yazmada yer almamaktadır. Bu manzumede başlıktan sonra “-“ simgesi kullanılmıştır.

Tablo 1: Muammâların Cevapları

1. Be-nâm-ı Aḥmed	2. Be-ism-i Hızır	3. Be-nâm-ı ‘Ömer	4. Be-ism-i Ayaz	5. Be-nâm-ı ‘Oṣmân
6 B-ism-i Çelebî	7 Be-nâm-ı İbrâhim	8 Be-ism-i Dost	9 Be-nâm-ı ‘Ömer	10 Be-nâm-ı Ḥuseyn
11 Be-nâm-ı Ḥasîb	12 Be-ism-i Melik	13 Be-nâm-ı Kemâl	14 Be-ism-i Çenâr	15 Be-nâm-ı ‘Alî
16 Be-ism-i Bekr	17 Be-ism-i ‘Alî	18 Be-nâm-ı Cüneyd	19 Be-nâm-ı Sa‘îd	20 Be-ism-i Fem
21 Be-nâm-ı Bekr	22 -	23 Be-ism-i Ḥuseyn	24 Be-nâm-ı Şermî	25 Be-ism-i İbrâhim
26 Be-nâm-ı İsmâ‘îl	27 Be-ism-i ‘Ömer	28 Be-ism-i Puser	29 Be-ism-i [...]	30 Be-nâm-ı Ḥasen
31 Be-ism-i Celâl	32 Be-nâm-ı ‘Oṣmân	33 Be-ism-i Kâsım	34 Be-nâm-ı [Muḥammed]	35 Be-ism-i [Ḥuseyn]
36 Be-ism-i Ḥayder	37 Be-ism-i Ḥuseyn	38 Be-nâm-ı Yūsuf	39 Be-ism-i İlyâs	40 Be-ism-i ‘Oṣmân
41 Be-nâm-ı Yūsuf	42 Be-ism-i Süleymân	43 Be-nâm-ı Zibâ	44 Be-ism-i Ḥuseyn	45 Be-nâm-ı Muṣtafâ
46 Be-ism-i Kerîm	47 Be-nâm-ı Muşlî	48 Be-ism-i ‘Alî	49 Be-nâm-ı ‘Alî	50 Be-ism-i Maḥmûd
51 Be-nâm-ı ‘Oṣmân	52 Be-ism-i [...]	53 Be-nâm-ı Bektâş	54 Be-ism-i ‘Oṣmân	55 Be-nâm-ı Sinân
56	57	58	59	60

Be-ism-i Muştafā	Be-nām-ı Hāsen	Be-ism-i Receb	Be-nām-ı Ayaz	Be-ism-i ‘Oşmān
61 Be-nām-ı Aḥmed	62 Be-ism-i Müştērī	63 Be-nām-ı [...]	64 Be-ism-i Aḥmed	65 Be-nām-ı ‘Alī
66 Be-nām-ı [...]	67 Be-nām-ı [...]	68 Be-ism-i Ḥuseyn	69 Be-nām-ı Raḥmī	70 Be-ism-i Ḥalīl
71 Be-nām-ı Aḥmed	72 Be-ism-i [...]	73 Be-nām-ı Ḥuseyn	74 Be-ism-i Şems	75 Be-nām-ı Bektāş
76 Be-ism-i Muḥammed	77 [...]	78 [...]	79 Be-nām-ı Mūsā	80 Be-ism-i Ḳāsım
81 Be-nām-ı İbrāhīm	82 Be-ism-i Yūsuf -			

2.3.2. METİNDE YER ALAN BAZI MUAMMALARIN ŞERHİ

Muammâların çözümünün lugazlara nisbetle daha zor olduğunu belirtmiştik. Muammâ yazmak da çözmek de belli bazı disiplin bilgilerine hâkim olmayı gerektirmektedir. Bunlar Arapça, Farsça lisan bilgisi; kelime ve ebced hesabı gibi bilgileridir.

Bu bölümde mecmuada yer alan bazı muammâlar metin numaralarıyla birlikte verilerek tesbit edilen çözümlemeleri ele alınacaktır.

Metinde yer alan bir muammânın çözümü:

Ruḥuñ bağını ebr étmez temāşā
Bi-ḥamdi-llāh ki ađyār oldı a‘ mā (M 4)

Emrî Çelebi’ye âit olduğunu tesbit ettiğimiz⁴⁴ bu muammâ mecmuada 1^b varağında bulunmaktadır. Beyitte geçen kelimelerin özellikle yazım noktasında cevap için ipucu teşkil ettiğini belirtmiştik. Bu muammâ beytinin cevabı Ayâz’dır. Beyitte ikinci mısradaki geçen ađyār/اغيار kelimesi tashif olunca ayâz / اعياز olacaktır.

⁴⁴ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 107.

A‘mā olunca kinâye ile ‘ayn’ı gidip **Ayāz** olur. Bu şekilde muammânın cevabını teşkil eden isim **Ayāz**’dır.⁴⁵

Metinde bulunan bir diğer muammânın çözümü:

Yarım taş üstüne bir göz komışlar
Anı bir dilberüñ ismi demişler (M 3)

Bu beyitte taş kelimesinden kasıt mermerdir. Mermer kelimesinin yarısı mer/مر dir. Üstüne göz koymaktan kasıt da ‘ayn’dır. Böylelikle cevap **Ömer**/ عمر olur.⁴⁶

Bir diğer muammâ:

Dedenüñ beline şoşınca düdük
Anı bir dilberüñ adıdur dëdük (M 18)

Dedenin Arapça’daki karşılığı ced/جد dir. Düdükten kasıt ney’dir. Ced kelimesini oluşturan cim ve dal harflerin arasına ney/ نى kelimesi yerleştirilirse **Cüneyd**/ جنيد kelimesi oluşmaktadır. Böylelikle muammâda şâirini istediği isim **Cüneyd** olmaktadır.⁴⁷

Bir diğer muammâ:

Gülüñ ortasına şu gelse èy cān
Olur bir dil-ber ismi anda pinhān(M 13)

---

⁴⁵ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 107.

⁴⁶ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 43.

⁴⁷ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s. 42.

Arapça su anlamına gelen mâ/ما gül /كل kelimesinin harfleri olan kef ve lâm harflerinin ortasına yazıldığında **Kemâl** / كمال olmaktadır. Bu şekilde muammâda istenilen kelime **Kemâl** olmaktadır.⁴⁸

Bir diğer muammâ:

Çerâğuñ başını kes şu'lelensün
Lebi üstine ço dil-ber oyansun (M 6)

Çerâğ kelimesinin başı yani ilk harfi “ç چ”dir, leb لب kelimesinin üstüne yani başına ç getirildiğinde **Çelebî** ismi ortaya çıkmaktadır.⁴⁹

Yazmada lugaz bölümünde yer alan Nâbî'nin muammâsı:

Bende yok şabr u sükûn sende vefâdan zerre
İki yokdan ne çıkar fikr edelüm bir kerre (L 128)

Şâir beytin ikinci mısırâında “iki yok” ibâresi ile Farsça olumsuzluk edatları “nâ نا” ve “bî نبى” edatlarını kasetmiştir. Bu iki edat bir araya gelince “**Nâbî**: نابی” ismi çıkmış olur.⁵⁰

Yazmada bulunan bir diğer muammâ:

Çıkar hamsîn içinden erba'îni
Bilesin tâ [ol] ism-i nâzenîni (M 10)

Hamsîn خمسين kelimesi içinde erbaîn kelimesinin karşılığı “م” mim'dir. Bu çıkarıldıktan sonra “خ” hı'nın noktası tashîf edilirse حسين yani **Huseyn** adı çıkar.⁵¹

Muammâlarda içerik özelliği olarak ekleyebileceğimiz bir diğer özellik üç muammâda tesbit ettiğimiz mahlaslardır. Tamamı tek beyitten oluşan muammâlarda üç beyitte şair Emrî'nin mahlası bulunmaktadır. Mahlas bulunan beyitler şu şekildedir:

⁴⁸ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 151.

⁴⁹ Ali Fuat Bilkan, *a.g.e.*, s. 150.

⁵⁰ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 298.

⁵¹ Âmil Çelebioğlu-Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.e.*, s. 42.

M 15;

- Şurāhīnūñ dili çıđdı
Dèdi **Emrī** perīşān hāl

M 78;

- Encüm-i eşküm dökülse tañ degül ol meh-liķā
Gètdi ilk aḥşāmdan ķopdı ķiyāmet **Emriyā**

M 80;

- Liķāsına olur māni^ç ḥabībūñ
Ķafāsın görsem ey **Emrī** raķībūñ

2.3.3. FARŞÇA MUAMMÂLAR

Mecmuada Fars dilinde söylenmiş 14 muammâ yer almaktadır. Farsça yazılmış manzumeleri tabloda sırasıyla şu şekilde belirttik:

Tablo 2. Farsça Muammâlar:

1/M 8 Be-ism-i Dost	2/M 11 Be-nâm-1 Ḥasīb	3/M 12 Be-ism-i Melik	4/M 17 Be-ism-i ^ç Alī	5/M 29 Be-ism-i [...]
6/M 37 Be-ism-i Ḥuseyn	7/M 41 Be-nâm-1 Yūsuf	8/51 Be-nâm-1 ^ç Oşmān	9/57 Be-nâm-1 Ḥasen	10/61 Be-nâm-1 Aḥmed
11/62 Be-ism-i Müşterī	12/63 Be-nâm-1 Yūsuf	13/64 Be-ism-i Aḥmed	14/66 Be-nâm-1 [...]	

2.3.1.4. MUAMMÂLARIN VEZİNLERİ

Yazmada yer alan 81 muammânın vezinlerini tespit ettik. Genellikle aruzun kısa kalıplarının tercih edildiğini gördüğümüz muammâların bazılarında belirgin aruz aksamaları bulunmaktadır. Vezinde aksama tespit ettiğimiz muammâlarda dipnot göstererek aksamaları belirttik.

Tablo 3. Muammâların Vezinleri:

VEZİNLER VE BAHİRLERİ	MU'AMMÂ NUMARASI
<i>Mefâ'î lün/mefâ'î lün/fe'ülün</i> Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 13, 21, 29, 33, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 47, 49, 51, 52, 61, 71, 80.
<i>Mefâ'î lün/mefâ'î lün/mefâ'î lün/mefâ'î lün</i> Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _	7, 24, 25, 43, 45, 46, 58.
<i>Fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlün</i> Remel: _ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _	8, 19, 20, 22, 23, 26, 28, 44, 53, 57, 60, 66, 68, 69, 72, 73, 78, 81.
<i>Fâ'îlâtün/ fâ'îlâtün/ fâ'îlün</i> Remel: _ _ _ / _ _ _ / _ _ _	11, 14, 30, 31, 34, 50, 63, 70, 74, 75, 76, 79.
<i>Fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün</i> Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _	27, 67.
<i>Fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün</i> Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _	12, 18, 48, 59, 65.

<p><i>Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün</i></p> <p>Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _</p>	9,17, 32, 62, 77.
<p><i>Mefā' ilün/mefā' ilün</i></p> <p>Serī: . _ _ _ / . _ _ _</p>	15, 54.
<p><i>Mefā' ilün/ fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün</i></p> <p>Müctes: . _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _ _</p>	42, 56.
<p><i>Mef' ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün</i></p> <p>Muzāri': _ _ / . _ . _ / . _ _ / . _ . _</p>	38.
<p><i>Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün</i></p> <p>Hezec: _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _</p>	16.
<p><i>Fe' ülün/ fe' ülün/fe' ülün/ fe' ül</i></p> <p>Müteķārib: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _</p>	64.
<p><i>Mef' ülü/fā' ilātün</i></p> <p>Muzāri': _ _ / . _ . _</p>	55.

2.4. MECMUANIN 9^b-44^bVARAKLARI ARASINDA BULUNAN LUGAZLARIN İNCELENMESİ

2.4.1. LUGAZLARIN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın “giriş” bölümünde lugaz kavramının özellikleri hakkında bilgi vermiştik. Lugazlara dâir değindiğimiz belirgin birçok özelliğin metnimizdeki lugazlarda da mevcut olduğunu gördük. Lugazlar, hayatın içinde yer alan herhangi bir nesne üzerine yazıldığı gibi dînî veya soyut kavramlar üzerine de yazılmaktadır. İnsana ve doğaya âit kavramlar, savaşlarda veya günlük hayatta kullanılan âletler lugazların içerğini oluşturabilmektedir.

2.4.1.1. LUGAZLARIN CEVAPLARI

Çalışmamızın bu bölümünde mecmuada bulunan 137 lugazın cevabı tablo olarak yer almaktadır. Lugazlara, mecmuadaki sırasıyla numara verilmiştir. Cevapları okunamayan lugazlar [...] ile gösterdik. Aynı durumda olup cevabı hakkında fikir yürüttüğümüz lugazlarda ise cevabı [ ] köşeli ayraç içinde yazdık. Ayrıca Farsça yazılmış iki lugazı numarasının yanında (F) harfi ile gösterdik.

Tablo 4.Lugazların Cevapları:

1. Tuğ	2. Minäre	3. Tırnağ Bıçağı	4. Kılıç	5. Müm/Şamdan/ Fânus
6. -	7. Gözlük	8. Karpuz	9. Ğazab	10. Uyku
11. Tırp Rendesı	12. Divit /Kalem /Kâğıd	13. Sivri Sinek	14. Çakmak [Kibrit]	15. [...]
16. İki	17. Sım Divit	18. Kalem-tıraş /Kâğıd	19. Tavla	20. Ok
21. Çalar Sâ'at	22. Ney	23. Müm/Şem' dān	24. Tuğrā	25. Müm Makası/ Müm Kibrit
26. Yay	27. Çıkrık	28. Kum Sā'ati	29. Deryā	30. İncir
31. Karpuz	32. Fustuğ	33. Pilav	34. Āb	35. Kahve
36. Çeşme	37. [Çeşme] Lüleı	38. Hammām	39. Sefıne	40. [Tamağ]
41. Ebr	42. Gül-Ābdān	43. Mıkrāş	44. [...]	45. Kırpık
46.	47.	48.	49.	50.

Géce/Gündüz	M[...]	ŞālTaht	Şac Ayak	Nerdübān
51. [...]	52. Kalem	53. Kum Sā'ati	54. Fidan	55. Mektüb
56. [...]	57. Sümükli Böcek	58. Müm	59. Çāder	60. Kestāne
61. Oraç	62. Müm/Şem' dān	63. [...]	64. [Tal]	65. Mızraç
66. [...]	67. Kara	68. Ocaç [...]	69. Hammām	70. Yel degir[m]ānı
71. Divit	72. [...]	73. Tuğrā	74. Bal Kovanı	75. Çekirge
76. [Gölge]	77. Mangale	78. Terāzū	79. Na' leyn	80. Gergef
81. Tencere	82. Müm	83. Fener	84. [...]	85. Gölge
86. Kāb[...]	87. Tüfeng	88. Kara Tuç	89. ['A]kl	90. Mağaş
91. Mekik	92. [...]	93. B[...]	94. Yay	95. Mināre/Cāmi'
96. Mum/Şem' dān	97.(F) Dergeh	98.(F) Terāzū	99. [Yumurta]	100. Topuz
101. İsm	102. Kış/Yaz	103. Sefine	104. Öreke/İg/Keten	105. Öreke/Ağ/Reşak
106. Kestāne	107. [...]	108. Şaçal Tıraş	109. [...]	110. Yumurta
111. Mektüb	112. Müm- Mağası/Şem' a	113. Pervin[...]	114. Çehār Yār-ı Güzin	115. [...]
116. Mıkras	117. Güneş	118. [...]	119. [...]	120. Kovacı [...]
121. [...]	122. Kilid/Miftāh	123. Divit/Kalem/ Kāğıd	124. [...]	125. Tüfeng
126. Şefe[...]	127. [...]	128. Nābi	129. Ebced	130. [Keçiboyuzu]
131. Meyyit	132. Firengi Müm	133. Gergef	134. Namāz	135. Karpuz

136. Kavun	137. Mektüb			
---------------	----------------	--	--	--

2.4.1.2. LUGAZLARDA YER ALAN MAHLASLAR

Çeviriyazım ve incelemesini yaptığımız mecmuanın derleyeni bilinmemektedir. Bununla birlikte mecmuada bulunan manzûmelerin yazarları hakkında da herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bazı lugazlarda ise 20 ayrı şâirin mahlası geçmektedir. “Şubhî” mahlası üç ayrı lugazda, “Kâtib” mahlası iki lugazda geçmekte, bunların dışındaki mahlaslar yalnızca birer kez geçmektedir. Bu mahlasları manzume numarasına göre tablo üzerinde gösterdik. Buna göre mahlas bulunan lugazlar ve numaraları şu şekildedir:

Tablo 5.Lugazlarda YerAlan Mahlaslar:

Ḥaylî	4.
Ḥikmet	9.
Kâtib	10, 116, 117.
Ümidî	11.
Nefrî	13.
Ḥarîrî	15.
Şubhî	17, 23, 24.
Za‘îfî	22.
Şabrî	25.
Fethî	28.

Nizāmī	63.
Rāzī	64.
Esīrī	65.
Ḥulkī	73.
Vaşlī	78.
Faşīḥī	83, 125.
Nābī	112.
Emirī	124.
Murādī	129.
Fennī	130.

Mahlashlı lugazların metinde yer aldıkları sıraya göre mahlas beyitleri şu şekildedir:

- Qalmasun künc-i ğamda **Ḥaylī**-veş
İlerü çekmelü hünerverdür (L 4)
- Ol nedür bil saña dèyem **Ḥikmetā**
Sen dèmezseñ zıdd-ı kāmilsüñ baña (L 9)
- Kim bilürse bu lügazuñ nüktesini **Kātībā**
Başına teller şoqınsun ğuşşadan āzādedür(L 10)
- Kim **Ümidī** fehm ile ède qarın
Olsun ol şāhib-zekāya āferin(L 11)

- Ol ne ney-zendür ki bir kûçek dede
Raḥmet oқudur **Nefirî** Aḥmede(L 13)
- Tirevî aşl-dur[ur] ol ekşer
Ki **Ḥarîrî** dèyü taḥallüşèder (L 15)
- **Şubḥî**-veş ol dil-ber olmaz dâ'imâ
Ehl-i 'irfanuñ miyâniñdan cüdâ (L 17)
- Èy **Za'îfî** bunı dèyen dile ne
Şad hezârân âferînler bilene (L 22)
- Géce geldi destine almış ҡapudan bir cevân
Bu mu'ammâ **Şubḥî**-i rüşen-dile oldı 'ayân (L 23)
- Nişânından mu' ammaniñ su'âl ètdim dèdi **Şubḥî**
Çekilmiş pây-i taḥtında nişân-ı nûr-ı ğarrâdur (L 24)
- **Şabriyâ** kim bilmek ister bu ҡuşı
Fikr èdüp evvel bula ol dervîşi (L25)
- **Fethiyâ** kim bilürse bu luğazı
Ala başқа başına bir gözeli (L 28)

- Tevāzu‘ eyleyüp būs étmek işi
Nizāmī bilene lāzımdur ihsān (L 63)
- Esb-i çūba bindügüm eyyāmda
Çok olurdu**m Rāziyā** aña süvār (L 64)
- Luğaz bilen sipāhīler dēdiler
Esirī merħabā ehlen ve sehlā (L 65)
- Nēçeler anuñ ile aldı murād
Hüb maħbūbdı **Hulkiyā** haqqā (L 73)
- Cevāb isterler ise bu su’āle
Ur ēy **Vaşli** terāzū-yı ħayāle (L 78)
- Ėy **Faşıhī** ki yüzün pinhān ēder
Geh gēyüb tācın olur berbād-ı şāh (L 125)
- Kim ki fetħ eyler ise bu bābı
Aña yērden göge taħsīn **Nābī** (L 112)
- **Kātibā** her kim bilürse sırrını
Gün gibi olsun yüzi nūr-ı ħamer (L 117)

- Ȧođar vesende yek-bar h b-ruhs r
Em r ne Şarar başına dest r (L 124)
-  y **FaŐih ** bu l gazdan h vf  der
Degme erb b-1 Ő han  tmez bey n (L 125)
- Her kim ki **Mur di**ye h ber v rse bu s zden
Telemm z ola niŐe zem n tıfl-1 dil u c n (L 129)
- Bunı her kim fet   derse **Fenniya**
Çapusunda olayım kemter g l m (L 130)

2.4.1.2. LUGAZLARDA YER ALAN BAZI EDEB  UNSURLAR VE  ZEL ADLAR

Lugazların konuları itibariyle ekseriyetle g nl k hayatta var olan eşya ve nesnelere oluŐtuđunu belirtmiştik. Somut kavramlara nispetle daha az karŐılaŐtıđımız soyut kavramların ve  eŐitli inanŐ unsurlarının da lugazlarda konu edildiğini g rmekteyiz. Ő phesiz ki lugazlar da diğer nazım t rlerinde olduğu gibi  eŐitli edeb  sanatlardan faydalanılarak s ylenmiŐtir. Bu noktada lugazlarda en sık rastladığımız; teŐbih, teŐhis, istifh m, tec h l rif, telmih, m b l ğa, tezat gibi sanatları zikredebiliriz.

Varlıkları dikkate değer  eŐitli  zellikleri bakımından anlatma gayretindeki lugaz Ő irlerine en fazla malzemeyi teŐbih (benzetme) sanatının sunduğunu s yleyebiliriz. Metnimizde tespit ettiğimiz belli başlı teŐbih sanatı unsurlarını Şu Şekildedir:

Tuğ→Dil-ber, dil-âver. **Minâre**→ Ejderhâ. **Tırnak bıçağı**→ Hindî (Hindistanlı). **Kılıç**→Dil-rübâ, taze dil-ber, nahîf er, server. **Mum**→Yalın yüzlü yâr, Şâh. **Fânus**→ otağ. **Karpuz**→ Kale, küre. **Gazab**→ Ateş, Edhem-i ser-keş. **Uyku**→ Perî. **Turp rendesi**→ Sîm. **Sivrisinek**→ Neyzen. **Çakmak**→Zerrîn tîr, pîr-i nûrânî, sîm-ten. **Sîm divit**→dil-ber. **Kalemtırâş**→Kuyu. **Tavla**→Kale. **Çalar saat**→ beyza-ibeyzâ. **Ney**→dil-ber, keşiş. **Mum**→Mahbûb, serv-kâmet. **Şamdân**→İskender. **Tuğrâ**→Sultân, beyt-i mukaffâ, muammâ, dürr-i yektâ, Süreyyâ, perr-i ankâ. **Çekirge**→ Kuş, fil, kıl. **Gergef**→ Piyâde, mecnûn, meftûn. **Tencere**→Kasr. **Fener**→ Bîsütûn, bedr-i mâh, secde-gâh, şâh. **Tüfeng**→ gebe. **Mekîk**→ balık. **Mum/Şamdân**→ âşık-dildâr. **Yaz**→Pîr, uğurlu koca. **Karpuz**→ Hisar. **Pilav**→Kubbe, binâ. **Kahve**→ Seyyâh (gezgin). **Sefîne**→ Kuş. **[Tamak]**→ Gülşen. **Kirpik**→Asker. **Gece/gündüz**→ Leylî-Mecnûn. **Mektûb**→ Murg(kuş), perî. **Orak**→ Nâdân, hayvan. **Mızrak**→ Nahl-i bâlâ (uzun fidan). **Ocak**→Mahbûb(sevgili). **Hammâm**→Kubbe-i eflâk, hân-kâh(tekke). **Yel değirmeni**→Rind, kallâş, gâr. **Tuğrâ**→Mâder(anne), şâh-ı mârân. **Bal kovanı**→ Gömelte(çadır), kedi.

Bunların dışında lugazlarda dikkate değer diğer hususları şu şekilde maddeleyebiliriz:

● **Lugazlarda geçen yer ve uyruk adları:**

Hindî→L3, **Şam**→L5, **Fireng**→ L 13, **Arab**→L 18, **Hind u Yemen**→L 35, **Minâ**→ L 69, **Bîsütûn**→ L 83, **Rûmî-Hindistânî**→L 111, **Arab**→L 112, **Fârisî**→L 113, **Arabî**→ L113, **Boğaz- Hisâr**→L15, **Dımışk**→L 136.

● **Lugazlarda Allah'ın isimleri:**

Yezdan→L 63, **Hudâ**→L 28-L 88, **Yezdan**→L 135.

● **Lugazlarda Peygamber adları ve bazı kutsal kimlikler:**

Hz. Muhammed→L 24, **Nûh**→L 29, **Çehâr Yâr-ı Güzîn**→L 114, **Cibrîl**→L 129, **Edhem**→L 9.

● **Lugazlarda hükümdâr adları ve bazı tarihi kimlikler:**

İskender→L 23, Rüstem→L 26, Behram→L 26, Kârun→L 62, Mecnûn→ L 62-L 80, Leylî- Mecnûn→L 46, Enverî-Konevî→ L 82.

Lugazlarda dikkati çeken diğer bir içerik özelleği şairlerin lugazlarını tertip ederken lugazı yönelttiği kimselere belli kalıpsal ifadeler kullanmasıdır. Bu ifadelerin çoğu lugazların niteliğiyle alâkalıdır. Bunun dışında şairin kendi lugazına bakışını da ortaya koyduğu bu ifadeler kimi zaman mütevâzi, kimi zaman iltifatkâr bazen de iftihar duyularını bizlere aksettir. Şairin muhatabıyla konuşur gibi şiirine döktüğü bu ifadelerin genellikle mahlas beyitlerinde karşımıza çıktığını tespit ettik, belli başlıklar altında grupladık. Bu başlıklar ve içeriği oluşturan beyitler şu şekildedir:

•Şair lugazını bilene dua, övgü, selam ve iltifatlarda bulunur:

Kim bilürse bu lügazuñ nüktesini **Kâtibā**
Başına teller şokınsun guşşadan āzādedür(L 10)

Kim **Ümīdī** fehm ile éde qarīn
Olsun ol şāhib- zekāya āferīn(L 11)

Eyledüm nazmumda bir şīrīn-zebān ile lügaz
Kim ki fetḥ éder anı olsun hemīşe kām-rān(L 14)

Ža^ʿ fa gelse rüz be rüz iḥ^ʿ ām éder bir ehl-i dil
Āferīn kim fetḥ-i bāb éderse bunu merḥabā(L 66)

Fetḥ éden bu müşkili dil-şād olur
Bu lügaz sırrın bilen üstād olur(L 68)

Şad-hezārān āferīn üstādına
Ëy bu sırrı feth eden şāhib-^c ayār(L 112)

Kim ki feth eyler ise bu bābı
Aña yerden göge taḥsīn **Nābī**(L 113)

Kātibā her kim bilürse sırrını
Gün gibi olsun yüzi nūr-ı kâmer(L 117)

•Şair lugazını bilene ihsanda bulunur:

Fethiyā kim bilürse bu luğazı
Alabaşka başına bir gözeli(L28)

Tevāzu^c eyleyüp būs étmek işi
Nizāmī bilene lâzımdur iḥsān(L74)

Eger kim feth éderse bunı cānā
Vèrem deryā üze bir köşk aña(L 79)

Bunı her kim feth éderse **Fenniyā**
Çapusunda olayum kemter gulām(L 130)

Kimi qara kimi siyeh bil gezin
Feth édersin luğazı artık gezin

Kim bilürse bu mu‘ ammāyı bütün
Vèrem aña bir lüle müşkli tütün

•Şair lugazın çözümünde yol gösterebilir:

Şabriyā kim bilmek ister bu kuşu
Fikr édüp evvel bula ol dervīşi (L25)

•Şair lugazının bilinmesini bilgili olmaya bağlar:

Şıçrayub[en] mürde tutdı mürdeyi
‘Ārif iseñ aña sen bu hurdeyi (L 54)

Beş başı var beş dili var dört cānı
Yek ‘ārif gerek kim bile anı (L 131)

•Lugazın çözümü için süre verir:

Bunı temyīz eyleyen olur ehil
İşte vèrdüm saña bir sâ‘ at mehil (121)

•Lugazı bilene övgüde bulunurken bilemeyene çatar:

Feth eden bu müşkili dil-şād olur
Bu lügaz sırrın bilen üstād olur (L 68)

Bunı bilen ‘ākile olur ‘alem
Bilmeyen dīvāneye yokdur çalem (L 18)

Bunı temyîz etmeyen aḥmaḳları
Ḥar yerine ṭavlaya bend ét hemān (L 19)

Èy Faṣīḥî bu luġazdan ḥavf eder
Degme erbāb-ı suḥan étmez beyān (L 125)

●Şair kusurları için affını diler:

Ehl-i ‘irfān içre bu nazmı okuyup kıl taleb
Lutf édüp ‘avf èylesün cümle ḳuşūrın ‘ārifān(L 14)

2.3.2. LUGAZLARIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde lugazların şekil özelliklerini ele aldık. Metnimizdeki 137 lugazda rastladığımız kalıplaşmış ifadeler, cevaba işaret eden yardımcı kelimeler, lugazların beyit sayıları ve nazım şekilleri, son olarak da yazıldıkları vezinler ayrı başlıklar altında inceledik.

2.3.2.1. LUGAZLARDA KALIP İFADE VE ÖZELLİKLER

Lugazların belirgin özelliklerinden birininin başlangıç ifadeleri olduğuna değinmiştik. Lugazlarda amaç lugazın cevabı olan kavramın bazı özelliklerinin anlatılarak cevaba işaret oluşturmaktır. Şâirler bunu sorular yönelterek gerçekleştirmiş, lugazın başlangıcını ekseriyetle bu tür soru kalıplarıyla şekillendirmişlerdir. Lugazların yazıldığı vezin kalıbı şâirlerin özellikle başlangıç ifadelerini belirleyen önemli bir etken olmaktadır. Buna rağmen metnimizde başlangıç ifadesinin seçimiyle vezin arasında uyumsuzluklar da mevcuttur.

Metnimizde bulunan bu tür kalıp ifadeleri belirleyerek bu başlık altında inceledik. Çalışmamızdaki 137 lugazda belirlediğimiz kalıp ifadeler ve geçtikleri lugazlar şu şekildedir:

Tablo 6. Lugazlarda Geçen Kalıp İfadeler:

“Nedür ol ...” 1, 3, 4, 7, 8, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 46, 55, 61, 63, 65, 69, 70, 72, 73, 74, 81, 82, 100, 112, 120, 123.
“Nedür o ...” 15.
“Nedür onlar kim ...” 20.
“Ne ... o kim ...” 24, 41,
“... nedür ol ...” 43.
“Nedür ol kim...” 32, 34,36,37, 42, 48, 50, 51, 62, 71, 75, 78, 99, 110, 114, 115, 118, 135.
“Nedür ...” 56.
“Ol nedür kim ...” 6, 12, 22, 49, 52, 53, 60, 67, 76, 80, 83, 84, 88, 95, 108, 129, 130, 131, 136.
“Ol nedür ki ...” 9, 23, 58, 92, 93, 101, 105, 116, 119, 126, 132, 133.
“Ol nedür ...”

64, 104.
“Ol ne ... kim ...” 38, 96.
“Ol ne ... ki” 25, 40, 47, 68, 91, 122, 128.
“Ol ne şeydür ...” 121.
“Ol ne şeydür ki ...” 10.
“Ol nedür ... kim ...” 11, 107.
“Ol ne ...” 106.
“Bil nedür ol ...” 18, 19.
“Bil nedür ...” 21.
“Kindür ol ...” 26.
“Bil imdi kim ...” 117.
“... gördüm ...” 85, 103.
“Bir acâyib nesne gördüm ...” 79.

2.3.2.2. LUGAZLARIN BEYİT SAYILARI

Metnimizde geçen lugazlarda belirlediğimiz beyit sayıları bir beyit ile on iki beyit arasında değişiklik göstermektedir. İki beyitten oluşan lugazlar metinde ağırlık göstermektedir.

Tablo 6. Lugazların Beyit Sayıları:

BEYİT SAYISI	LUGAZ NUMARASI	BEYİT SAYISININ KULLANILMA ADEDİ
1	37, 40, 41, 44, 58, 60, 61, 76, 98, 101, 119, 127.	12
2	13, 20, 30, 32, 33, 34, 36, 38, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 81, 82, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 99, 100, 105, 106, 108, 109, 110, 113, 120, 121, 130, 132, 133, 134, 136.	45
3	16, 31, 43, 47, 62, 67, 71, 77, 88, 96, 97, 103, 107, 116, 117, 118.	16
4	5, 6, 9, 27, 35, 45, 52, 59, 64, 65, 73, 74, 75, 80, 123, 126, 134.	17
5	2, 3, 7, 8, 12, 23, 55, 66, 68, 72, 83, 84, 102, 115, 124, 131.	16
6	10, 15, 22, 63, 78, 79, 112.	7
7	14, 19, 25, 69, 104.	5
8	1, 11, 28, 70, 114.	5
9	4, 17, 18, 111, 122, 128.	6
10	26, 129.	2

11	21.	1
12	24, 29.	2

2.3.2.3. LUGAZLARIN NAZIM ŞEKİLLERİ

İncelemesini yaptığımız mecmuada lugazlarının nazım şekillerini de belirlemeye çalıştık. Lugazların 66'sı mesnevi nazım şekliyle, 31'i nazm, 17'si matla, 12'si gazel ve 10'u kıt'a nazım şekilleriyle kafiyelenmiş olduğunu gördük ve tablo şeklinde hazırladık. Tablodan önce nazım şekilleri şu şekilde kısa bilgiler verebiliriz:

Mesnevi: Kelime anlamı “ikili, ikişer ikişer”dir. Kâfiye düzeni aa, bb, cc... şeklinde düzenlenen aruzun genelde kısa kalıplarında yazılan nazım şeklidir. En az iki beyitten oluşur beyit sınırlaması yoktur. En uzun nazım şeklidir.

Gazel: Dîvân şiirinin en çok kullanılmış nazım şeklidir. Kelime anlamı “âşıkâne sohbet”tir. Beyit sayısı 5 ile 15 beyit arasında değişir. Kafiye örgüsü aa, ba, ca... şeklindedir. İlk beytine “matla”, son beytine “makta” denir. Gazellerin konusunu aşk, rindlik, tasavvuf, tabiat gibi şeyler teşkil eder.

Kıt'a: Kelime anlamı “parça, bölük, cüz”dür. En az iki beyitten oluşur 9-10 beyite kadar ulaşabilir. Matla ve makta beyitleri bulunmayan kıt'a nazım şeklinin kafiye örgüsü xa, xa, xa... şeklindedir.

Nazm: Kıt'a nazım şeklinin ilk beyti aa şeklinde kafiyeli olanıdır. Kafiyelenişi aa, ba, ca... şeklinde gazele benzer. Gazelden biçim olarak farkı mahlasın bulunmayışıdır. En az iki beyitten oluşup 10 ve daha fazla beyit sayısına ulaşabilir.

Matla': Kelime anlamı “doğacak yer”dir. Tek beyitten oluşan iki dizesi birbiriyle kafiyeli (aa) olan nazım biçimidir.

Kısaca açıklamaya çalıştığımız nazım şekillerinin lugazlarda kullanımını tablo üzerinde şu şekilde gösterdik:

Tablo 7. Lugazların Nazım Şekilleri:

MESNEVÎ (66)	1, 3, 5, 6, 9, 11, 12, 13,15, 17, 18, 20, 21,22, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 43, 45, 46, 48, 52, 59, 54, 55, 57, 59, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 77, 78, 79, 80, 82, 84, 90, 93, 96,99,100,101,104,106,109,110,113, 118,122,123,124,131,132,133.
NAZM (31)	7, 14, 19, 27, 32, 38, 47, 50, 51, 56, 62, 66, 69, 81, 89, 91, 92, 94, 95, 97, 107, 109, 111, 115, 116, 119, 127, 134, 135, 136, 137.
MATLA (17)	37, 40, 41, 42, 44, 49, 58, 60, 61, 75, 76, 98, 101, 105, 114, 120, 128.
GAZEL (12)	4, 10, 24, 63, 64, 65, 73, 83, 117, 125, 129, 130.
KITA (10)	2, 8, 62, 85, 86, 87, 108, 108, 112, 121.

2.3.2.4. LUGAZLARIN VEZİNLERİ

Çalışmamızda metinde yer alan lugazların vezinlerini tespit ettik bahirleriyle birlikte metin kısmında belirttik. Lugazlarda ağırlıklı olarak tercih edilen aruz kalıbı *Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün* kalıbıdır. Bunun dışında metnimizi oluşturan lugazlar 9 farklı kalıpta yazılmıştır.

Aşağıdaki tabloda lugazların yazılmış olduğu aruz kalıpları hakkında bilgiler mevcuttur.

Tablo 8.Lugazların Yazıldığı Vezinler:

<p><i>Mefā' ī lün/mefā' ilün/fe' ūlün</i> Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _</p>	<p>2, 7, 20, 30, 31, 32, 33, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 55, 57, 61, 62, 63, 65, 70, 71, 74, 75, 78, 81, 92, 99, 100, 104, 109, 111, 118, 121, 124, 127, 136.</p>
<p><i>Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün</i> Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _</p>	<p>24, 56, 98.</p>
<p><i>Mef' ūlü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ūlün</i> Hezec: _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _</p>	<p>129.</p>
<p><i>Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün</i> Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _</p>	<p>10, 14, 23, 38, 39, 66, 95, 96, 107, 110, 128.</p>
<p><i>Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün</i> Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _</p>	<p>5, 6, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 34, 35, 36, 40, 47, 52, 53, 54, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 76, 77, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 91, 93, 94, 97, 102, 103, 105, 106, 112, 114, 115, 117, 120, 122, 125, 130,</p>

	131, 132, 133, 134, 135, 137.
<i>Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün</i> Remel: .. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _	27.
<i>Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün</i> Remel: .. _ _ / .. _ _ / .. _ _	26, 37, 82, 113.
<i>Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün</i> Remel: .. _ _ / . _ . _ / . _ . _	1, 3, 4, 8, 15, 28, 29, 69, 72, 73, 86, 101, 108, 116, 119, 123.
<i>Fā' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ülün</i> Remel: _ . _ _ / . _ _ _ / . _ _ _	90.

3. MUAMMÂ-LUGAZ MECMUASININ METNİ

[MU' AMMĀLAR]

1.

Be-nām-ı Aḥmed

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Kıpıparur başına bir gün kıyāmet
Meded āḥir o māh-ı serv-kāmet

2.

Be-ism-i Hızır

Mefā' i lün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. 'Acāyib görmişem bugün o yāre
Sekiz yüz kişi binmiş bir ḥumāre

3.

Be-nām-ı 'Ömer

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Yarım taş üstine bir göz kıomışlar
Anı bir dil-berüñ ismi demişler

4.

Be-ism-i Āyāz

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1: BV 1^b.
2: BV 1^b.
3: BV 1^b.
4: BV 1^b.

1. Ruḥuñ bağını ebr étmez temāşā
Bi-ḥamdi-llāh ki ađyār oldı a' mā

5.

Be-nām-ı 'Oşmān

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gözüm gétmez çü zülfüñden demādem
Néçe bakmayısar bes saña ādem

6.

Be-ism-i Çelebī

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Çerāguñ başını kes şu' lelsün
Lebi üstine ço dil-ber oyansun

7.

Be-nām-ı İbrāhīm

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Yoluñ başında şu çıktı ayağında deñiz oldı
Be-dil-ber bu mu' ammādan çıkan ad ismümüz oldı

8.

Be-ism-i Dost

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

5: BV 2^a.

6: BV 2^a.

7: BV 2^a.

8: BV 2^a.

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Būy-ı zî-luġat-rā dü kısım āmed ħisāb ēy nūş-ı leb
Z'ān yekī raḫbü'l-lisān āmed 'Acem z'ān yek 'Arab

9.

Be-nām-ı 'Ömer

Fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün

Remel: . . _ _ / _ . _ _ / . . _

1. Hāl-i ruḫsāruña naẓar ētdüm
Dīde-i merdüm¹ oldıġın bildüm

10.

Be-nām-ı Hüseyn

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Çıkar ḫamsīn içinden erba' ini
Bilesin tā [ol] ism-i nāzenīni

11.

Be-nām-ı Hāsīb

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Nām-ı yārem seh ü ḫarf ġired merenc
Her yekī der-ḫaseb-i² pencāh u penc

9: BV 2^a.

¹ Dīde-i merdüm: Merdüm-i dīde Y.

10: BV 2^a.

11: BV 2^b.

² ḫaseb-i: ḫisābı Y.

12.

Be-ism-i Melik

Fe^ˆilātün/fe^ˆilātün/fe^ˆilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Nām-ı yārem neved ol arfeş neved
Tarafeyn-i nevedeş vāsiṭa şülş neved

13.

Be-nām-ı Kemāl

Mefā^ˆilün/mefā^ˆilün/fe^ˆülün

Remel: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Gülün ortasına şu gelse éy cān
Olur bir dil-ber ismi anda pinhān

14.

Be-ism-i Çenār

Fā^ˆilātün/fā^ˆilātün/fā^ˆilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Āteş üzre düşse şebnem ad olur
Bu mu^ˆammāyı bilen üstād olur

15.

Be-nām-ı ^ˆAlī

Mefā^ˆilün/mefā^ˆilün

Serī: . _ _ _ / . _ _ _

12: BV 2^b.

13: BV 2^b.

14: BV 2^b.

15: BV 2^b.

1. Şurāhīnūñ dili çıkdı
Dèdi Emrī perīşān hāl

16.

Be-ism-i Bekr

Mef' ūlū/mefā' ilū/mefā' ilū/fe' ūlūn

Hezec: __ ./ __ ./ __ ./ __

1. Qādir mi senūñ meh ola qarşuñda nümāyān
Bir kez hele mir 'āte baq' ey husrev-i hūbān

17.

Be-ism-i 'Alī

Fe' ilātūn/mefā' ilūn/fe' ilūn

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Mīm dānā mey-efken ez-' Arabī
Tā bedānī be-nām-ı ān Çelebī

18.

Be-nām-ı Cüneyd

Fe' ilātūn/fe' ilātūn/fe' ilūn

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Dedenūñ beline şoqınca dūdük
Anı bir dil-berūñ adıdur dēdük

19.

Be-nām-ı Sa' id

Fā' ilātūn/fā' ilātūn/fā' ilātūn/fā' ilūn

16: BV 3a.
17: BV 3a.
18: BV 3a.
19: BV 3a.

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Kes müderris ayağını hem mu' idüñ başını
Ço ayağı baş yerine tā bilesüñ nāmını

20.

Be-ism-i Fem

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Çalemüñ lāmını al hem dağı noqtāsını
Çalanı çursun yerinde tā³ dèyem nüktesini

21.

Be-nām-ı Bekr

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: _._ / _._ / _._

1. Babası kızı[nuñ] üstine bindi
Senüñ ismüñ andan çıkar efendi

22.⁴

-

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

20: BV 3^a.

³ tā: +ki Y.

21: BV 3^a.

22: BV 3^b.

⁴ Bu mu' ammânınbaşığı bulunmamaktadır.

1. Urmağıla ḥadd-ı şer⁵ döndi⁵ bî-pā vü sere
‘ Āķıbet zehr étmek isterler meyi ‘ āriflere

23.

Be-ism-i Hüseyn

Fā[‘]ilātün/ fā[‘]ilātün/ fā[‘]ilātün/ fā[‘]ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Bülbül-āsā her gülün[‘] ışığıyla eylersin nevā
Vāy bî-dil hep derūnuñda senün[‘] fikr-i hevā

24.

Be-nām-ı Şermī

Mefā[‘]ilün/mefā[‘]ilün/mefā[‘]iün/mefā[‘]ilün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Şunar şahbā-yı⁶ āb-ı mihnete sāķī nedür ḥikmet
Şarāb-ı ḥālīşa eyā vērür mi[‘] aķıbet ruḥşat

25.

Be-ism-i İbrāhīm

Mefā[‘]ilün/mefā[‘]ilün/mefā[‘]ilün/mefā[‘]ilün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Birün[‘] bir üstine bir altına hem ortasına yā
Terebīyet ile ol nām çıķsun ism dil-rübā⁷

---

⁵şer[‘] döndi: şürbi rind-i Y.

23: BV 3^b.

24: BV 3^b. şahbā: sahpā Y.

⁶şahbā: sahpā Y.

25: BV 3^b.

⁷Bu beyitin vezni aksamaktadır.

26.

Be-nām-ı İsmā'īl

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Géce bir çeşme kenārında eserken rüzgār
'Aql ü fikrüm şabrumı kıldı o demde tārmār

27.

Be-ism-i 'Ömer

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' iün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Açma ol sīnekim sīm gibi şāfidür
Beni öldürmege çün zer kemerüñ kāfidür

28.

Be-ism-i Puser

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Néce 'uşşāk olmasun 'ışkuñla zār u bī-nevā
Māh dil vèrür cemāl-i āftābuña şehā

29.

Be-ism-i [...]

26: BV 3b.

27: BV 3b.

28: BV 4a.

29: BV 4a.

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Be-dīdem ān cemāl-i ḥüsn-i zībā
Ġam-ı zülfeş be yefted der-dilem-rā

30.

Be-nām-ı Ḥasen

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _

1. Kes ḥımāruñ başını sen üste koy
Seni gören şana kim amucası

31.

Be-ism-i Celāl

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _

1. Üç otuzla bir otuz bir ad olur
Bu mu' ammāyı bilen üstād olur

32.

Be-nām-ı 'Oşmān

Fā' ilātün/ fā' ilālün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _

30: BV 4^a.

31: BV 4^a.

32: BV 4^a.

1. Dört nuқтаla bir seḥā bir ad olur
Bu mu‘ ammāyı bilen üstād olur

33.

Be-ism-i Kāsım

Fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Saña bir ma‘ nā dèyeyüm èy ḥısm
Kes çeraḳ⁸ başı⁹ yaz altına bir ism

34.

Be-nām-ı [Muḥammed]

Fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Ağzına alduḳca zülfün ol şanem¹⁰
Kim görürse cigerine ḳan ṭamar¹¹

35.

Be-ism-i [Ḥuseyn]

Mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/fe‘ ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

33: BV 4^a.

⁸ çeraḳ: çeraḳuñ Y.

⁹ başı: başını Y.

34: BV 4^b.

¹⁰ Ağzına aldıḳca zülfün ol şanem: Olur ağzına alsa zülfün ḳamer Y.

¹¹ Bu muammânın vezni aksamaktadır.

35: BV 4^b.

1. Hākīmūñ başını kes kabre koy kim
Devāsın ètmemiş ben haste cānuñ

36.

Be-ism-i Hayder

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Kapu üstine yılan çıkısa èy yār
Olur maḥbūbuñ adı anda izhār

37.

Be-ism-i Huseyn

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Çü bestem şüret-i¹² lebhā-yı ḥandān
Nemūdī der-tebessüm şekl-i dendān

38.

Be-nām-ı Yūsuf

Mef' ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün

Muzāri' : _ _ / . _ _ / . _ _

36: BV 4b.

37: BV 4b.

¹²şüret: +ān Y.

38: BV 4b.

1. Çün sen güneş [yüzüñde]‘ iyān êtdüñ ey perī
Evc-i felekde mäh-ı cihān oldı müşteri

39.

Be-ism-i İlyās

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Yaluñuz ben miyem şehriñde ğamnāk
Ki hecriñden velāyet tutdı mātem

40.

Be-ism-i ‘Oşmān

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Gözüm ‘aksinser-i zülfüñ görelden
Çara bahtum gibi çıkdı gör elden

41.

Be-nām-ı Yūsuf

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

39:BV 4^b.
40: BV 5^a.
41: BV 5^a.

1. Giriftem nīme ān lübb-i be-dendān
Dehān-rā ez-dehān-rā deşt pinhān

42.

Be-ism-i Süleymān

Mefā' ilün/fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün

Müctes: . _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

1. Selāmüñ almağa tursam ayaklarüm kesilür
Çatı yamana şataşdüm görüñ ne āfetdür

43.

Be-nām-ı Zibā

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Gel ey meh-veş kerem kıl dāmen-i zülfüñ yoğaru çek
Gör[in]sün hāller altında gāhī çüft gāhī tek

44.

Be-ism-i Huseyn

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _

42: BV 5^a.

43: BV 5^a.

44: BV 5^a.

1. Kāse-i zerrīn[i] gördüm sāḳiyā meyden teḥī
Dāne-i ʿaḳlum başumdan gétđi ʿey serv-i seḥī

45.

Be-nām-ı Muştafā

Mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Şadef kim düşse mey içre olur derdi toḳuz anuñ
Bu bir özge muʿammādur ki dēr ismini cānānuñ

46.

Be-ism-i Kerīm

Mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Emīrūñ başını kesdüm hemān-dem anda kef geçdi
Başından ğayrısı döndi yine bir nām ad oldı

47.

Be-nām-ı Muşlī

Mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/feʿ ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _

1. Kesüp mā ḥāş u ʿāmdan çünki¹³ Mecnūn
Dédi kim baña yārüm Leylī gelsün

48.

45: BV 5b.

46: BV 5b.

47: BV 5b.

¹³çünkü: çü ger Y.

Be-ism-i ʿAlī

Feʿ ilātün/feʿ ilātün /feʿ iün

Remel: . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Bilür idüm senüñ aduñ şanemā
Göz ucuyla baña étseñ nazarı

49.

Be-nām-ı ʿAlī

Mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/feʿ ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. ʿAdünüñ başını kes baña vèr kim
Benüm göñlümüñ oldı kim murādı

50.

Be-ism-i Maḥmūd

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Çün dehān u¹⁴ zülfüñ oldı aşikār
Arada maḥv oldı aşüfte göñül

51.

Be-nām-ı ʿOşmān

48: BV 5b.

49: BV 5b.

50: BV 5b.

¹⁴ dehān u: dehānuñ Y.

51: BV 6a.

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Berāy-ı nāmeş ān ħorşid-i ruḥsār
Küşād ez-hem dü engüşt-i nigün-sār

52.

Be-ism-i [...]

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Göñül geçdi çü ağ ile¹⁵ karadan
Dehān u zülfüñe kim oldı muḥtāc

53.

Be-nām-ı Bektaş

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Māh ü pervīn ü güneş başın[1] vèrür çü saña
Her biri mihrüñe bir gevher nişār ètse n'ola

54.

Be-ism-i ' Oşmān

Mefā' iün/mefā' ilün

Hezec: . _ _ / . _ _

1. Başından tāc[1] pervīnüñ
Bağarken düşdi ' ummāna

55.

52:BV 6^a.

¹⁵ ile: u Y.

53: BV 6^a.

54: BV 6^a.

Be-nām-ı Sinān

Mef' ūlū/fā' ilātün

Muzāri: __ / .__

1. Ekmek üzre ço balı
‘ Ali çıkar me’āli

56.

Be-ism-i Muştafā

Mefā' iün/fe' ilātün/ mefā' ilün/fe' ilün

Müctes: . __ / . . __ / . . __ / . . __

1. Hıyāl-i ğonçe-femünle fedā eden kişi rüh
Şırātı hālī bula bāb-ı cenneti meftüh

57.

Be-nām-ı Hısan

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . . __ / . . __ / . . __ / . . __

1. Mī-şevēd rüşen zi-naqş-ı hātem-i ma' nī-nümā
Īn-isim dāned ki dāred derven-i ' aks-i ziyā

58.

Be-ism-i Receb

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

Hezec: . __ / . __ / . __ / . __

55: BV 6^a.

56: BV 6^a.

57: BV 6^b.

58: BV 6^b.

1. Bulınca dürdişüñ mǎnend bir lü 'lū-yı ħāşu'l-ħāş
Getürdi büsbütün deryānuñ altın üstine ğavvāş

59.

Be-nām-ı Ayaz

Fe' ilātün/fe' ilātün /fe' ilün

Remel: . _ _ / . . _ _ / . . _

1. uşağın özdi miyāndan o Şanem
Yine uşandı döp avr-ı 'Acem

60.

Be-ism-i 'OŐmān

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Zülf kim bī-ħoddı ol ol ħođđabāz-ı bezm-i cān
Dāmeninde mūhre gizler eyler alında 'iyān

61.

Be-nām-ı Ağmed

Mefā' iün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. ü ħ'ābī mağla' -ı seb' u'l-meŐānī
Be-dānī nāmī ħod bī-ħarf ü¹⁶ Őānī

59: BV 6^b.

60: BV 6^b.

61: BV 6^b.

¹⁶ ħarf: ħarfel Y.

62.

Be-ism-i Müşterî

Fe' ilātün/mefā' ilün /fe' ilün

Ḥafif: . _ _ / . _ _ _ / . . _

1. Müşterî çün nesebt der-cevzā
Nām-i mā her şevd be-çalb duḥul

63.

Be-nām-ı [...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ _ _ / _ . _ _ / _ . _

1. Ger be-dānī nām-i ān-dildār-ı men
Çalb-i çalb ü çalb-i çalb ü çalb-i çalb

64.

Be-ism-i Aḥmed

Fe' ülün/fe' ülün/fe' ülün/fe' ül

Müteķārib: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _

1. Yekī-rā ger künī hem der-yekī cāy
Şevd naḫd-i tu nām-i ān-dil-ārāy

65.

Be-nām-ı ' Alī

Fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

62: BV 7^a.

63: BV 7^a.

64: BV 7^a.

65: BV 7^a.

1. Nağd-i albini Şanur b-ĝiŐ olan her sde
 Ameli zhir olur olsa mehek ortada

66.

Be-nm-1 [...]

F iltn/ f iltn/ f iltn/ f iln

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Őh-1 cihn ki hkmder baħrnuŐa b-ta ab
 lemi iki baŐŐ dp gendye nisbet der

67.

Be-nm-1 [...]

Fe iltn/ fe iltn/ fe iltn/ fe iln

Remel: .._ / .._ / .._ / .._

1. Gendyi d ire-i  iŐŐa Şu kim vŐıl der
ki ç mertebeden nm-1 nig hŐıl der

68.

Be-ism-i Hseyn

F iltn/ f iltn/ f iltn/ f iln

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. ki gzmden dkldi olmayın Őhib-gher
Şimdi gr kim almadı birinde gevherden eŐer

66: BV 7^b.

67: BV 7^b.

68: BV 7^b.

69.

Be-nām-ı Raḥmī

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._._ / _._._

1. Gerçi zaḥm urmuş ḥadengüñ yüregüm başına āh
Eylemiş anı belürsiz görmezem kılsam nigāh

70.

Be-ism-i Ḥalīl

Fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

1. Şeb-i tārīkde ol zülf-i siyeh
Encüm-i ḥāl midür ḳarn-ı meh¹⁷

71.

Be-nām-ı Aḥmed

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Çekenler vaḥdet içre erba' ini
Bilürler şübhesiz ol nāzenini

72.

Be-ism-i [...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._._ / _._._

69: BV 7b.

70: BV 7b.

¹⁷ ḳarn: muḳārin Y.

71: BV 8a.

72: BV 8a.

1. Gendüyi alçak düşürdi bāğ içinde dildedür
Tā öninde kıaddünün servün ayağı güldedür

73.

Be-nām-ı Huseyn

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Bu mu'ammāyı diler cānüm ter ü rengin éde
Ol perī nāmına her kim erişe taḥsīn éde

74.

Be-ism-i Şems

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bir mu'ammā dedüm iki haftede
Bir yıl içre bilür isen āferīn

75.

Be-nām-ı Bektaş

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Sīnemün dāğın gören atar melāmet taşını
Gel gör èy şīrīn-dehen tağ-ıla taşuñ cengini

76.

Be-ism-i Muḥammed

73: BV 8ª.

74: BV 8ª.

75: BV 8ª.

76: BV 8ª.

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bu felek kim başınuñ ğod tādıdur
Mevc-i āb-ı dīdenüñ muhtācıdur

77.

[...]

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Ĥafif: . . _ _ / . _ _ / . . _ _

1. Lebüñe kim ki oldı üftāde
Añladı merhem-i dilin bāde

78.

[...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Encüm-i eşküm dökülse tañ degül ol meh-liķā
Gétđi ilk aĥşāmdan ĳopdı ĳıyāmet **Emriyā**

79.

Be-nām-ı Mūsā

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

77: BV 8e.

78: BV 8e.

79: BV 8e.

1. Nāminūñ ber-vechini dēdükde yār
Oldı ol yüzden qamısı āşkār

80.

Be-ism-i Qāsım

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Liqāsına olur māni' ḥabībūñ
Qafāsın görsem ey **Emrī** raqībūñ

81.

Be-nām-ı İbrāhim

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Bīm var rāhında dēdüm āh kim ol serv-қad
Ne dēdümse ' aqsini dēr hey müsülmānlar meded

82.

Be-ism-i Yūsuf¹⁸

[-]

80: BV 8^b.

81: BV 8^b.

¹⁸Yazmada başlığı bulunup muammâ beyti yer almamaktadır.

[ELĠAZ]

1.

Tuġ

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Nedür ol dil-ber-i siyüm-sīmā
Beli ince vü kāmēt-i bālā

Altun üsküfle bir dil-āverdür
Bedeni cümle pāy ile serdür
3. Yörise dört ayaġ-ıla ger ol
Tırsa yine bir ayaġ-ıla ger ol

Her kaçan gezmeye 'azīmet eder
Anuñ ardınca neçe kimse gider
5. Yoħsa 'āşık mıdur aña 'ālem
Halk düşer ayaġına ger her dem

Gāh olur var ise hicāb eyler
Yüzine cāmesin niķāb eyler
7. Zülf-i tarrarı āfet-i cāndur
Zülfi hulkı gibi perişāndur

2.

Menāre

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1: BV 9^b.
2: BV 10^a.

1. Hevāya kaldurup başın[1] ejder
Vücūdında anuñ yoq hem hayālī

Başı bir ağızı bir[dür] dili birdür
Velikin var anuñ neçe ayağı
3. Yemez ʿālemde bir nesne ol ejder
Velikin günde beş ādem ğıdāsı

Yutar bir demde yine tēz çıkarur
Dehānında ederler āh u zārı
5. Bu hālīyle dirülür haşr olunca
Görür bu resme neçe mäh ü sāli

3.

Țırnaq Bıçağı

Feʿ ilātün/ mefāʿ ilün/ feʿ ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Nedür ol şahş zarīf şekl-i naḥīf
Gendü kuvvetlü līk cismi zaʿ īf

Sīnesi ser te-ser [dolu] efkār
Bu kadar zaḥm ile degül bīmār
3. Gāh bir bedr-i mäh etse kırān
Ērer ānī hilāliden¹⁹ ol an

Şavm-ı Dāvūdı gendü²⁰ ʿādet eder
Farz[1] qor sünnete riʿ āyet eder

3: BV 10a.

¹⁹hilāliden: hilālinden Y.

²⁰gendü: gendüye Y.

5. Şıfat-ı cismi şüretâ Hindi
Merkezinde têmür kazık gendi

4.

Kılıç

Fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün

Ḥafîf: . . _ _ / . _ . / . . _ _

1. Nedür ol dil-rübâ ki lâğardur
Ḥüb-rüdur velî musahḥardur

Ḥıdmetüñde iki kuşak kuşanur
Beli baĝlu yanuñda çâkerdür
3. N'ola zerrîn kemer ile şalınsa
Bir güler yüzlü tâze dil-berdür

İkisi sanki kan yalaşmışdur
Ġamze-i yâr ile berâberdür
5. N'ola geldiyse yanuña ' uryân
Şimdi altunlu [bir]tevângerdür

Yüz çevürmez yanuñda ḥıdmetden
Ḥayli kuvvetlü bir naḥîf erdür
7. N'ola egri görünse a' dāya
Ḥıdmeti şādıkâne eylerdür

Yüzi şuyiyle girer [o] meydāna
Bir vaḡar ıssı namlı serverdür
9. Ḳalmasun künc-i ĝamda Ḥayli-veş
İlerü çekmelü hünerverdür

5.

Mum/Şamdan/Fānūs

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bir siyeh perçemlü yaluñ yüzli yār
Sīm-sīmā hūb zerrīn-tācı var

Şehr-i Şāmüñ şāhı géymiş tāt ü zer
Her yaña otağ-ıla eyler sefer
3. Bir nefes peyk-i şabā anı eger
Taşra bulsa hāneden tācın kıpar

Şubh erişse uyur ol hāba varur
Yine bir zengīerişür oyarur

6.²¹

-

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim bir gümüş tenlü nigār
Hüsn-ile engüşt-nümā-yı nāmdār

Taşra çıkmaz hānesinde oturur
Hānesin her kıanda gitse götürür
3. Bu 'acebdür bir ferīd-i zū-fünün
Haṭṭ-ı ruhsārını kıılmış bāzgün

Her ne dem ki olsa ruhsārı siyāh
Müstaķīm olur haṭṭı bī-iştibāh

5: BV 11^b.

6: BV 11^b.

²¹ Bu lugazın başlığı bulunmamaktadır.

7.

Gözlük

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol iki deryā-yı mülāsıķ
    ' Aceb hikmet hudūdında muṭābıķ

    Temevvüc eylemez ķaşırına ḥad yoķ
    Mücellā vü muşaffā bī-yalabıķ
3. İḥāṭa eylemiş deryāları sīm
    O sīm loķma velī pīrāna lāyıķ

    Bu deryālar baķır[mi] yem miancak
    Anuñ-çün olmaz imiş anda balıķ
5. **Esīrī** görmedüģüm anda gördüm
    Neler ḥalķ eylemiş bi-llāh Ḥālıķ

8.

Ķarpuz

Fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün

Ḥafīf: . . _ _ / . _ _ / . . _ _

1. Nedür ol ķal' a merd[ümī] kürre
    Hīç ķapusı bacası yoķ aşlā

    Yine ol ḥāl ile ne hikmetdür
    Şuyı aķar içinde şubḥ u mesā

7: BV 11^b.

8: BV 12^a.

3. Vāfir oġlānları var ol hıṣnuñ
Géydüġi al ü ṣarı aġ u kára

Yaz olıcaġ gider²² eṣılmeġe
Her bir oġlı éder bi²³ ḳal‘ a binā
5. Anası yatur oġlı yanında
Ne ‘aceb ḥāl olur bu ḥāl āyā

9.

Ġazab

Fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür ki düdı var yoġ āteṣi
Sür‘ atine anuñ olmaz at eṣi

Kim toġınursa²⁴ yaġar āteṣ gibi
Zabṭ olunmaz Edhem-i Ser-keṣ gibi
3. ‘Ālem içre ger gedā vü ger ġanī
Ḥaġ budur ki zerrece sevmez anı

Ol nedür bil saña dēyem **Ḥikmetā**
Sen dēmezseñ zıdd-ı kāmilsüñ baña

10.

Uyġu

Fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

---

²²gider: giderler Y.

²³bi: bir Y.

9: BV 12^a.

²⁴Toġınursa: toġınsa Y.

10: BV 12^b.

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol ne şeydür ki vücūdı hāliyā aḥfādadur
Menzili nā-būd peydā gendüsi āzādedür

Gerçi sükkerle ʿaselle imtizācı yoḡ anuñ
Külliyā lezzet ile her vech-ile āmādedür
3. Her ne dem ki gelmege murrād édincedin ol perī
Bī-mehābā bī-merā²⁵ gelür o saña serseri

Geldüğünde ğuşşa vü ğamdan éder āzād seni
Hem kederden hem elemden dil ü şād éder seni
5. Gelmesi rāḥat vèrür [sana vü hem] rūḥa ğidā
Şubḥ olınca [beklemez hem] ol seni eyler fedā

Kim bilürse bu lügazuñ nüktesini **Kātibā**
Başına teller şoḡınsun ğuşşadan āzādedür

11.

Ṭurp Rendesi

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol ne şeydür kim demādem pīşesi
Ṭırnağıyladur işi endişesi

Sīmdendür fīʿl-meşel ṭırnaḡları
Baḡsañ ammā yoḡ-durur parmaḡları

---

²⁵ merā: mere Y.
11: BV 13^a.

3. Ğayrılar içün éder ekl-i ma' āş
Gendüsi-çün eylemez ašlā şavaş
- Dil-ħırāş olmağla şaqlar kīnesin
Bī-mehābā ħaşma tutar sīnesin
5. Ğuyruğın şıksañ tolar çün ħurşağı
Arğasından görünür bağırsağı
- Ĥoş mücellādur şanasın sīmdür
Ĥikmet üzre gūyiyā tersīmdür
7. Bir ayağından aşılr ol dilir
Menzīli olmış aña cāy-ı serir
- Kim Ūmidī fehm ile éde ħarīn
Olsun ol şāhib-zekāya āferīn

12.

Divīd Ğalem Kāğıd

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim ağızı vardur dili yoğ
Ekşeriyā anuñ olur ħarnı toğ
- Bil nedür kim ħardaşum mağz-ı sīne
Gāh olur kim höcre-var gir ağızına
3. Her ħaçan kim anuñ ağızı açılır
Kāfur üzre müşg-i ' anber şaçılır
- Üç kişi bir mār ağızına şoğar
Mūrlar peydā olur andan çıkar

5. Rūzgārıyla o māh āhır ölür
Mūrlar ammā ki yerinde alur

13.

Sivri Siñek

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne ney-zendür ki bir kūçek dede
Ramet oudur **Nefirī** Amede
- Biñ terennüm de alarsa mūzīdür
Meclise oymañ Fireng uyuzıdur

14.

ama/Kibrit

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Seyrēderken sū-be-sū seyrümde gördüm nā-gehān
İki arda birbiriyle cengēderlerdi hemān
- İkisi de bunlaruñ odlar aarlar 'āleme
Gendü hāline yanup yaılmıı yadı nihān
3. Bir uzun boylı er anca pīr-i nūrānī gelüp
Yanuban yaılmıı öpdükde göyā buldı cān
- Sürdi yüzün yüzine himmet ēdüp bir sīm-tenüñ
Oldı pōlād andālīye āh ol āhib-ırān

13: BV 13^b.

14: BV 14^a.

5. onuban zerrin-tire payına buldı kemn
Gendü ile yalınız eglendi  uşşak b-gümn
- Eyledüm nazmumda bir şirin-zebn ile luğaz
Kim ki feth eder anı olsun hemişe km-rn
7. Ehl-i  irfn ire bu nazmı okuyup kıl taleb
Lutf edüp  avf eylesün cümle kuşurın  rifn

15.

[...]

Fe iltn/mef ilün/fe ilün

afif: . . _ _ / . _ / . _ . _ _

1. Nedür o külle-i şağır ü  acib
D im²⁶ ola Boğaz Hişra arib
- Tirev aşl-dur[ur]ol ekşer
Ki **ariri** dyü taallüş eder
3. Femi n-dide serinde delik
Yedügi dim kemiksiz ilik
- Ghi aılmağa omaz o yri
Öldürür aydı  aşık u zrı
5. Öte yaalıdur o şaş-ı kemn
Şolak olmaz şehne olsa arn
- Bilürem vaşfını baña ögme
Cürmi de var ise sögüp dögme

15: BV 14^b.

26: d im: d im Y.

16.

İki

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne dördür altı ile ikidür
Lafz-ıla ma' nāda dağı ikidür

Birinüñ nışfi ikidür şübhesiz
Ol birinüñ dağı sülsi ikidür
3. İkininüñ hamsı da iki olur
İkisi bir yere gelse ikidür

17.

Sîm Dîvîit

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Sîm-sîmā bir siyeh gözli güzel
Sā' id ü bāzūsı gāyet bî-bedel

Gerçi bāzūsında maḥfi deşnesi
Ḥuşk-leb bir қаtre ābuñ teşnesi
3. Teşne-lebdür dem be-dem bî-tāb olur
Қаtre-i āb ile tākāt-yāb olur

Ağzına parmak bırakup her zamān
Қара қанлар қайы ёder ol nā-tevān
5. Ağzı var ammā dili yoқ n'eylesün
Bağı hündur neyle ülfet eylesün

16: BV 14^b.
17: BV 15^a.

Bî-zebândur gerçi ol şâhib-himem
Tercemânıdur anuñ levhu alem

Reşhasından feyz alur ins ile cān
Neşvesinden zev-yāb olur cihān

9. **Şubhî**-veş ol dil-ber olmaz dā'imā
Ehl-i 'irfānuñ miyānuñdan cüdā

18.

alem-tıraş/Kāğıd

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bil nedür ol cāh kim yek-pāredür
Hem o cāhuñ ābı gāyet aradur

Muttaşıl ol cāha nēce nāvdān
Nāvdāndan līk āb olmaz revān
3. Bir kesiciye uyup birkaç 'Arab
Yanıñı bekler o cāhuñ rüz u şeb

ıl adar 'ayb olsa anlarda hemān
Başlarını at' eder vērmez amān
5. İçleri mār ile memlū-yı şu'ūr
Femlerinden mūr eder dā'im zuhūr

Nāvdānı çāhı étmişler kemīn
Ovayı yazuyı gözlerler hemīn
7. Ol uyınuñ bir iki aç delvi var
Ser-nigūn olmağla şu étmez arār

Bir ʿ Arab ol cāhdan ābı çeker
Penbe ʿarlasın şular esrār biter

9. Bunı bilen ʿ āķile²⁷ olur ʿ alem
Bilmeyen dīvāneye yoķdur ķalem

19.

Ṭavlā

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bil nedür ol ķalʿ a-i gevher-nişān
Bir şüküfe şanki şaĥn-ı gülsitān

İki leşker cemʿ olup ol ķalʿ ada
Cenge nāzırlardur anda her zāmān
3. İki ʿ ayyār-ı ķaşır ü zirh-püş
Olmış ol ķavmüñ içinde bāsbān

Biri birine ķatup ceng étdürür
Leşkeri ol iki ʿ ayyār-ı cihān
5. Şanki ol rezmüñ şadāsından o dem
Pür-şadā olur zemīn ü āsmān

Ķırılıp hīç ķalmayan ġālib olur
Mürdesinden zindesi ister amān
7. Bunı temyīz étmeyen aĥmaķları
Ĥar yerine ʿavlaya bend ét hemān

---

²⁷ ʿ āķile: ʿ aķl-ile Y.
19: BV 16^a.

20.

Ok

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür anlar kim uçarlar hevāda
Otuzı kırkı yatur bir yuvada

Çamusu üç kanatlı bir ayaklı
Bilurīn tenli vü la' līn dodaqlı

21.

Çalar sa' āt

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Bil nedür bir beyza-i beyzā-durur
Lānesi zer-beft ü hem dībā-durur

Eylemiş ol beyza içinde qarār
Bir nēçe şad-pāye ' aqreb ile mār
3. Biri birine şarılmış cümlesi
Yoq-durur birsinüñ aqlā hamlesi

Cümlesi bir mār ile merbūtdur
Zābiṭ oldur sā' iri mazbūtdur
5. Olmasa ol mārda tāb u tevān
Cümle cünbişden qalurlar ol zamān

20: BV 16^b.

21: BV 16^b.

Bā'ış olmış ictimā' -ı mār u mūr
Ol arada bir piliç étmiş zühūr

7. İstemez hīç ol piliç dāne vü āb
Çekmededür ıztırābu pīç ü tāb

Göbegi düşse piliç olur hemān
Çevürsen hayy olur hem şādmān

9. Her gün eyler bir ħorūs-ı ħoş-liķā
Beyzanuñ üstinde cevlān u şadā

Ol ħorūs göyā ki bir řāvūsdur
Mār-veş zencīr ile me'nūsdur

11. Bunı temyīz eyleyen olur ehil
İşte vėrdüm saña bir sā' at mehil

22.

Ney

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol nedür kim ağzı vardur dili yoķ
İşāretle söyleşür bilgisi çok

Hem riyāzet ehliğür perhīz tuşar
Zev ère olmaz mizācı yel yuşar

3. Göz kıpar 'uşşāķına dil-ber gibi
Gönini parmaķladur şaşmir gibi

Bekrīlerle bekrīđür dervīş-[kīş]²⁸
Başına şapķa geyer şekli keşīş

22: BV 17^a.

²⁸ Bekrīlerle bekrīđür dervīş ile dervīş Y.

5. Nêçe yüz biñ kerre biñ yaşındadır
Hisâb-ı ebcedle altmışındadır

Ëy **Zâ'îfî** bunı dèyen dile ne
Şad hezârân âferînler bilene

23.

Mum Şem' dān

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._._ / _._._

1. Ol nedür ki halk içinde hūbdur mergūbdur
Serv-ķāmet meclis-ārā bir gözel maħbūbdur

Gāhî zerrîn-tācla bezm ehline dīvān turur
Geh yine zūlfın perîşān eyleyüp hāba varur
3. Tatlu cānından cūdā düşmiş yaşın eyler revān
Cān eridüp yār-ı şîrîni arar rüz u şebān

Şanki İskenderdür eyler zūlmete dā'im sefer
Kesdürür başın meger cānından étmez hiç hāzer
5. Gêce geldi destine almış ķapudan bir cevān
Bu mu'ammā **Şubhî**-i rüşen-dile oldı 'iyān

24.

Tuğrā

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

Hezec: _._._ / _._._ / _._._ / _._._

23: BV 17^b.

24: BV 18^a.

1. Ne sulţāndur o kim bir  aşr i inde z atı b d rdur
V c d-1 p ki ol  aşr i re bend olmuş tem ş dur

şeref bulmuş H m -veş s ye şalmış  şiy nında
Nez ketle  urulmuş tahtı bir beyt-i mu aff dur
3. Felek tahtında  tmiş anı ma b s-1  afes amm 
Yed-i t l ya m lik şark u  arba hukmi icr dur

O  aşru   eşms rın   ayn-1  br him rev n  tmiş
Mu ammed n r  z hrında yapılmış [bir] mu  amm dur
5. Biri m h-1 m nevver birisi  orş d-i enverd r
Bin g şında  v ze ol iki d rr-i yek-t dur

O d rrin  uťb  olmuř d 'im  tesb h u tehl l ile
Mu affer olmaĝa a  d sına  a  k  temenn dur
7. D z lmiş   askeri enc m miş li şaf be-şaf v fir
Serinde   askerini  gend si g y  ş reyy dur

   z r-1  aťt-1 na řı   anber n z lf-i semen-s dur
G y p zerr n lib s   g hi sur hi geh siyeh c me
9. O ş hu   aşrı g y   c direkl  s yeb n olmuş
 urulmuş   askerini  başı  zre perr-i   an  dur

 ninde iki şanca  d 'im  olmuş   alemd r 
Biri d şmen-şikend r biri leşker-keş şaf- r dur
11. Sil h      leti yo    askerini  cenge  m de
Velikin her birisi f ti -i i lim-i d ny dur

Niş nından mu  amm nu  s ' l  td m d di **şub **
 ekilmiş p y-1 tahtında niş n-1 n r-1 g rr dur

25.

Mum Maqası / Mum Kibrit

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne kuşdur ki anuñ āhen tēni
Yok ayağı boğazında deheni

Géceler tā şubḥ olunca²⁹ āh éder
Dūd-ı āhından özin siyāḥ éder
3. Geldi bir dervīş geymiş aḳ ' abā
Gendü özinden vērür aña ğidā

Gündüz ol aḥşāma dek şā'im olur
Géce ol dervīş gelür anı bulur
5. Āteşe atmaḳ diler gendin müdām
Kuyruğundan tutmasa ger bir ğulām

Kānadı yok ber-hevā pervāz éder.
Sīm-taḥt üzre oturmış nāz éder
7. **Şabriyā** kim bilmek ister bu kuşu
Fikr édüp evvel bula ol dervīşi

26.

Yay

Fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Remel: . . _ / . . _ / . . _

1. Kimdür ol bir ḥamīde ḳāmeti
Geh cevānlarla éder ünsiyeti

25: BV 18^b.

²⁹olunca: +biñ Y.

26: BV 19^a.

Rüsteme hâfız-ı evtâr olmuş
Şâh Behrâma kemândâr olmuş

3. Pirdür lîk cevânsız olmaz
Atıcağ kaşı kemânsız olmaz

Yaturup bir gözeli pehlûya
Tîr-mânend çeker bâzûya

5. Kuçduğın maşşûda eyler vâşıl
Bir oğurlı koadur el-hâşıl

Birinüñ vaşlına çün câzim olur
İp tağar boynına ‘âzim olur

7. Atduğı tîr-şifat menzil alur
Gendi hemyâze-i hasretle kalur

Ne hağâretle başılmağdan olur
Ne siyâsetle aşılmağdan olur

9. O riyâzet-keş-i mihnetkâre
Birsgerle geçinür hemvâre

Güşe-i tekyede kalmağ kaşdı
Tîrini atdı kemânuñ yaşdı

27.

Çıkrık

Fe^çilātün/ fe^çilātün/ fe^çilātün/ fe^çilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol iki semâ^ç-zen ki felek-vâr döner
Birinüñ nâlesi yoğ biri âh u zâr döner

Ëyleyüp arada bir tār-ı mu^ç allak peydā
Çarşu iki tōrlak [gele] her bār döner

3. Şamt-ı abdāla dönüp bir de fenāyı şarınur
Bağlayup biri miyān-bendine zünnār döner

Şişe taķmış çevürür tarz-ı ^ç acībū^ç d-devrān
Nār-ı miḥnetde kebāb olmış o nā-çār döner

28.

Çum Sā^ç ati

Fe^ç ilātün/ mefā^ç ilün/ fe^ç ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Nedür ol iki tōb-ı elmas-gün
Oldı çevgān-ı dehr elinde³⁰ zebün

Sīnesi şerḥa şerḥa ^ç āşıķdur
Géceler şubḥa dek uyanuķdur

3. Ḥānesi içre nitekim remāde
Mu^ç tekifdür velī müheyyā-zāde

Aña oldı ğidā ḥadīd ü ḥacer
Bu ^ç acebdür yedügin yine kuşar

5. Munķalibdür elinde gerdūnuñ
Şeklidür iki çeşmi pür-ḥūnuñ

Artup eksilmez imiş aña ğidā
Böyle[dür] sem^ç ümüz bi-emr-i Ḥudā

7. Evveli şeş-tād āḫiri tādur
Miyān-ı şeş-tād özge ma^ç nādur

28: BV 20^a.

³⁰ elinde: elinden Y.

Fethiyā kim bilürse bu luğazı
Ala³¹ başka başına bir gözeli

29.

Deryā

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Nedür ol geh ğazūb geh maẓlūm
Gāh meymūn olur geh mektūm³²

Ṭarafeyn-i siyāh u ebyāz-reng
Aşlı yoğdur dēmiş aña Erjeng
3. Şerif-i zātına göre cānā
Birdür anuñ yanında şāh u gedā

Delikanlıdur ol qanı kaynar
Rūz [u] şeb halka oyunuñ oynar
5. ĞAlemden ħāṭır etseñ istifsār
Nūḫ zamānından eyler ol iḫbār

Cūd-vār gerçi menāfi' i çoğ
Luṭf [u] iḫsāna³³ hiç nihāyet yoğ
7. Gāh mevtāyı eder ol iḫyā
Gāh iḫyāyı eder ol mevtā

Böyle iḫsān ederken aña felek
Günde yüz biñ kere eder baḫş-ceng
9. Şöyle bir pādşāh iken ey yār
Malı çoğ³⁴ qarnı aç qalur her-bār

---

³¹ Ala: Alur Y.

29: BV 20^b.

³² mektūm: meksūm Y.

³³ iḫsāna: iḫsānına Y.

Yoğ iken aña ašlā bir hem-tā
Eyler ol rüzgārdan ŧekvā

11. Géce tā ŧubħa dek yanar yağılur
Gündüz olduħça çĩnre[r] yapılr

Varduğı ħāke yüz sürüp ağlar
Baħr-muħĩt gibi dā'imā çağlar

30.

İncir

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol her birisi bir tulum bal
Anuñ mānendi yođ ey nīgū-fāl

Deħānum éyledi ŧĩrĩn kandı
Darısı baŧuña cānum efendi

31.

Ķarpuz

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol ħal' a-i pākĩze-gevher
Pusuya girmiŧ anda neçe erler

Ķızılı ħaralı ŧarılı ağlı
Tıururlar anda ħāzır ŧöyle ŧađlı

3. Ki her kim fetħ éderse ol ħiŧārı
Bulur ol demde ol erler mezārı

---

³⁴ Çok: çokdur Y.

30: BV 21^a.

31: BV 21^b.

32.

Fustuk

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim yapısı hâne hâne
İçinde tuhfesi var dâne dâne

Açılmaz kapısı berkdür yapısı
Meger yıl yıl açıla yana yana

33.

Pilav

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kubb-i sîmîn ü billür
İner gâhîce anuñ üstine nür

Eli ağaçlı bir neçe fedâ'î
Kaza kaza yıkarlar ol binâyı

34.

Āb

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Nedür ol kim âdem ansız olmaz
Rengi yokdur kimse rengin bilimez

Canlu gibi deprenür yokdur cānı
Şād olur bir guşşalı görse anı

32: BV 21^b.
33: BV 21^b.
34: BV 22^a.

35.

Çahve

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Nedür ol seyyāh-ı 'ālemdür gezer
Çangı köye varsa bağrını ezer

Ehl-i diller şordılar hālün nedür
Gezdügün yerlerde ahvālün nedür

3. Çünkü şorduñ size hālüm deyeyüm
Keyfüm ile size haşlet véreyüm

Bir zamān tahtum idi Hind u Yemen
Şimdi fağfür eline düşürdi zamān

36.

[Çeşme]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim elli altmış gözi var
Gece gündüz çağururlar zār u zār

Çarh-ı gerdün şöyle bükmiş belini
Tutmaz kimse gözünüñ selini

37.

[Çeşme] Lülesi

Fe' ilātün/fe' ilātün /fe' ilün

Remel: . . _ / . . _ / . . _

35: BV 22^a.
36: BV 22^b.
37: BV 22^b.

1. Nedür ol kim aña 'âlem tolanur
Kulağın burıcağ ağzı şulanur

38.

Ḥammām

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Ol ne şeyḥ-i Ḥalveti kim gözi yaşlu dā'imā
Künbed-i tācın görenler dēr aña ehl-i riyā

Meclisine kim erişse gıll u gışdan pāk olur
Terk éder tāc u kabāyı ger emir u ger gedā

39.

Sefīne

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim kırk ayaklı cānı yok
Yeryüzine başmağa imkānı yok

Ḥoş-durur āb u hevā-y-ile başı
Kuş gibi uçar bitürür her işi

40.

[Tamağ]

38: BV 22^b.
39: BV 22^b.
40: BV 23^a.

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne gülşendür ki otuzdur güli
Zār u hayrān olmuş iki bülbüli

41.

Ebr

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Ne gülşendür o kim her dem bahārı
Éder şebnem görünce āh u zārı

42.

Gül-ābdān

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim tepesinde gözi var
Kime hem-dem olursa hālın ağlar

43.

Mıkrāş

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Birer gözlü nedür ol iki üstād
Her işde birbirine eyler imdād

41: BV 23^a.

42: BV 23^a.

43: BV 23^a.

Birisi yaluñuz çalsa muhaşşal
Olur kārından ol dağı mu‘ aıtall

3. şanasın cism-i vāhiddür ki bunlar
Ĝıdāyı bir ağızdan ekl ederler

44.

[...]

Mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/fe‘ ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ne dersen ol behādur bī-nevāya
Hemişe sīnesin vemiş azāya

45.

Kirpik

Mefā‘ ilün/mefā‘ iün/fe‘ ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ne ‘ askerdür ki ceng eyler yorulmaz
Sücūd-ı merdüm eyler kāfir olmaz

amunuñ ħulķı [hep] yeksān u yek-reng
Ėderler birbiriyle her zamān ceng

3. Ėderler ħamle biñ kez birbirine
Velikin an bulaşmaz ħanerine

Dem olur cümlesi ārām ederler
Gehi ceng etmege iķdām ederler

46.

44: BV 23^b.

45: BV 23^b.

Gece/Gündüz

Mefā' ilün/mefā' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol biri Leylî biri Mecnün
İkisinüñ dağı hâli dige-gün

Biri birine olmuş ' aşık u zâr
Velî hasretle qalmışlar giriftâr

47.

M[...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ _ / _ _ / _ _

1. Ol ne havz ol ki anuñ sîmden-dur[ur ol] sâhili
Āb-1 şâfiyle lebâleb dolmuş anuñ dâhili
Şalınur da bir hakîm-i hâzıkun icâdudur
Cüfte havz etmiş taşannu' iki çeşme kâbili
3. Ābını vaqf eyleyüp bir perri nâzır eylemiş
Qandura ol āb ile ' âlemde çok ehl-i dili

48.

Şâl Taht

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim ' aceb taht-1 mu' allak
Ne yereddür ne gökdedür muhaqqak

46: BV 23^b.

47: BV 24^a.

48: BV 24^a.

Hevāya çuş gibi pervāz  der hem
S vār olmış aña bir dāne ādem

49.

şac Ayak

Mefā' il n/mefā' il n/fe'  l n

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ned r ol³⁵ kim g zi bir ayağı  c
Anı bilmek kolaydur bilmemek g c

50.

Nerd bān

Mefā' il n/mefā' il n/fe'  l n

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ned r ol kim iki baldır tayağdur
T ni başdan başa c mle ayağdur

Anı g t rmeyince ol y rimez
řamu aña binerler ol yayağdur

51.

[...]

Mefā' il n/mefā' i n/fe'  l n

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Ned r ol kim berāber iki ' asker
D g ş r[ler] biri biriyle ekşer

49: BV 24^a.

³⁵ Ned r ol: Ol ned r Y.

50: BV 24^a.

51: BV 24^b.

Kim anlaruñ arasına girerse
Faķiri döge döge ezdürürler

52.

Қalem

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim hey'eti anuñ dırāz
Herkese étmekde dā'im keşf ü rāz

Her kim isterse anı i' māl éder
İki dendānın kırup pāmāl éder

3. Cāmesi gülgün olur gāhī siyāh
Ağlasa derdın olur yaşı siyāh

Meskeni gāhī vesī' ü gāh țār
Kāmil olan anı gāh elde țutar

53.

Қum Sā' ati

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim şeşdür anuñ küşesi
Bir quşaklı iki anuñ şişesi

Géce gündüz țurmayup ağlar müdām
Kim bilürse 'ömri olsun müstedām

54.

Fidan

52: BV 24^b.

53: BV 25^a.

54: BV 25^a.

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bir diri defn eyledi bir mürdeyi
Gömeğodı kimse görmesün anı

Şıçrayub[an] mürde tutdı mürdeyi
‘ Ārif iseñ añla sen bu ħurdeyi

55.

Mektüb

Mefā' ilün/mefā' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol murğ-ı bī-per çarḡ-pervāz
Tehī dil-sāde cānı vü tolu rāz

Dolanur ser be-ser dehri perī-vār
Gehī baş üzre geh cānda yeri var
3. Cemālinden gelür geh rūḡa rāḡat
Mu' āfından bulur geh dil cerāḡat

Derūnı kāfur içre³⁶ müşg-i ' anber
Şabā³⁷ reftār u hem peyk-i ḡaber-ber
5. Yumulsa tāze aḡ gül gönçesidür
Açılrsa verd ü sünbül baḡçesidür

56.

[...]

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

55: BV 25^a.

³⁶ içre: +pür Y.

³⁷ Şabā: +vü Y.

56: BV 25^b.

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür hayme-i yâķüt[i] kurulmış řaĥn-ı řaĥrâda
Zeberced bir   amûd üzre nazîri yok Buĥârâda

Ërür çün şiddet-i eyyâmêder ol hayme ber-bâd
Ėalur řâĥı anuñ giryân vêrür cânuñ ol arada

57.

Sümükli Böcek

Mefâ' ilün/mefâ' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Evüñ arķasına urmış bir âdem
Çıķar řaĥrâyı seyr êder demâdem

Eli yok ayağı yok boynuzı var
Velî ķanda giderse hem izi var

58.

Müm

Fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol nedür ki çihl-pâ vü çihl-ser
Ėırnı altıdur anuñ al ĥoř ĥaber

59.

Çâder

Fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

57: BV 25^b.

58: BV 25^b.

59: BV 26^a.

Remel: _._ / _._ / _._

1. Nā-gehān bir şahş gördüm cānı yok
Ṭonı vardur ṭonı içre teni yok

Ḳolları var hem daḥı barmaḳları
Baḳsañ ammā yok-durur tırnaḳları
3. Vaḳtehā bir kerre aḡzını açar
Gendü ṭurur u ḳanatların açar

Ādemi yēr büsbütün gērü ḳuşar
Yıl on iki ay ne içre ne şuşar

60.

Kestāne

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim vardur [anuñ] neşteri
Neşterine cümle 'ālem müşteri

61.

Oraḳ

Mefā' ilün/mefā' ilün/fa' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol burnı egri şahş-ı nā-dān
Ot otlar gāhice mānend-i ḥayvān

62.

Mūm/Şem' dān

60: BV 26^a.

61: BV 26^a.

62: BV 26^a.

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim tēni alıtuna beñzer
Güher tācı meger Qārūna beñzer

Géce olsa temürlerler ayağın
Meger dīvānedür mecnūna beñzer
3. Başın kesdükçe artar cānı anuñ
Bu işde hem biraz efsūna beñzer

63.

[...]

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol yek-çeşim mergüb-ı insān
Anuñ tahtında qāşır ' aql-ı insān

Qadi kūçek müdevver qarha beñzer
Dağı zahrında vardur ism-i Yezdān
3. Egerçi bī-ser ü pādur fe-emma
Yörür hükmi cihāna tut ki sulţān

Ġalaţ dedüm başı qaşı yerinde
Mücevher tācı[dur] bir māh-ı tābān
5. Qararur bozardur yüzi kemerde
Öpince açılır göyā ki cānān

Tevāzu' eyleyüp būs etmek işi
Nizāmī bilene lāzımdur ihsān

64.

[Tal]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür bir şahş-ı bî-nāmūs-ı 'ār³⁸
Tersine bir kıtır olmış süvār

Ber-üzengīdür faķaķ raķt u bisāt
Ayağına ol dağı ğāyetle tar
3. Aña maķraķ oyunın tā' līm eder
Bir edīb-i kāmīl ü şāhib-vaķār

Esb-i çūba bindüğüm eyyāmda
Çok olurđum **Rāzīyā** aña süvār

65.

MıZRāķ

Mefā' ilün/mefā' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol dalı yok bir naħl-i bālā
Anuñ yaprağı olur şanki vālā

Gögi āhen dağı étmiş yemişi
Ĥalāş olmaz yeyen aşlā vü ķat' ā
3. O naħlüñ üstine çıkmaķ muħālāt
Gezer elden ele dünyāda ĥālā

Luğaz bilen sipāhīler dēdiler
Esīrī merħabā ehlen ve sehlā

66.

64: BV 27^a.

³⁸ bir şahş-ı bî-nāmūs-ı 'ār: bî- şahş-ı ber-nāmūs u 'ār Y.

65: BV 27^a.

[...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Bir muşanna' hem müzeyyen hānekāh-ı hoş-binā
Yek der ü yek pençe gāyet laṭif ü cān-fezā

Penceresi günde bir kez açılır ḳapusı beş
Hem daḫı beş Mevlevī ḳalmış anuñ içinde cā
3. Bir siyāh-rūlī ' Arab ol tekyenüñ şeyḫi olup
Siḫr-ile dervīşleri teşḫir édüpdür dā' imā

Vecde gelse meskenine şıgmaz ol şeyḫu 'l-' Arab
Pāy u ser-bend ḳaddi ḫam Mecnūn-ı ' ışḫdur göyiyā
5. Zā' fa gelse rüz be-rüz iṭ' ām éder bir ehl-i dil
Āferīn kim fetḫ-i bāb éderse bunı merḫabā

67.

Ḳara

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim fikri dā'im kīnedür
Ḫalk-ı ' ālemde işi ' aksinedür

Müdbir ü müfsid ü olur yıḫıcı
Sürme-i mekr-ile gözden ḳapıcı
3. Oḫlı ṭoḫar anasından ṭoḫıcaḫ
Yere girsün buncılayın yavrucaḫ

68.

66: BV 27^b.

67: BV 27^b.

68: BV 28^a.

Ocağ [...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne burnāz dur ki ğāyet hūbdur
Gāhī eşqaldür gehī maḥbūbdur

Güller ile zeyn olur şādān olur
Başına sünbül tağar ḥandān olur
3. Gāh sünbülden güli izhār eder
Gāh olur ' aşıkların bīzār eder

Kimin ağladur kimisin güldürür
Başına urur kimini öldürür
5. Feth eden bu müşkili dil-şād olur
Bu lügaz sırrın bilen üstād olur

69.

Ḥammām

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Nedür ol ḥānekāh-ı rūḥ-efzā
Ḳubbesidür çü Ḳubbe-i Mīnā

Devri yoğdur çü Ḳubbe-i eflāk
Naql olunmaz beride nā-ber-cā
3. Ėylemişdür ' anāşırın terkīb
Bir ḥakīm-i süḥanver-i dānā

Mümtezidür bu ' unsur-ı ādem
Andadur āb u ḥāk ü nār u hevā

5. Öyle mekkârdur ki bulsa eger
Éder ʿuryān cihān ser tā-pā

Mest varursa aña olur hüsyār
[Varsa] hüsyār humār éder seyrā
7. Şadef-i sīnesinde her birinüñ
Hāşıl éder nêçe dūr-i yek-tā

70.

Yel Degir[m]ānı

Mefāʿilün/mefāʿilün/feʿülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol rind-i bī-pervā vü qallāş
Taʿalluqdan berī bir yaluñuz baş

Ne çeşmi var ne gözi³⁹ ne ayağı
Tepesinde hemān var bir kulağı
3. Açuqdur ağızı dāʿim gāra beñzer
Dili gār içre bir hāre beñzer

Süpürür bulduğın èyü fenādur
Muhaqqak cūʿgelse mübtelādur
5. Alur ağızına döker qurda kuşa
Gıdāsın èylemişdür gayrı nūşa

Gıdāsı bağıldur gerçi diline
Velikin bağıldur eller eline
7. Kaçan bir emre istiḥdām éderler
Tutupanı kulağından yéderler

70: BV 28^b.

³⁹ gözi: +var Y.

Bulınmazsa bu araya araya
Gelüp yalvaralar **Şāhīn Giraya**

71.

Dīvīt

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim olındadır dehānı
Velikin anda ' arızdur lisānı

Alup azına ejder sırlarını
olar ollarına ayaklarını
3. olı var geri kim yokdur ayaı
Kiminüñ tel tel olmişdur uşaı

72.

[...]

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Nedür ol meyyit-i kefen ber-düş
Gāhī hüřyār olur gehī medhüş

İttiħādı hevā vü āb iledür
şanma kim āteř ü türāb iledür
3. Nēçe demler o merd-i bī-āre
Hem-dem olmiş Habīb Neccāra

Hışna beñzer biraz yapusı anuñ
Sīnesi ire apusı anuñ

71: BV 29^a.

72: BV 29^b.

5. Sālını şordum eyledi ol pīr
Vaḳ^c a-i Nūhı şu gibi taḳrīr

73.

Ṭuḡrā

Fe^c ilātün/ mefā^c ilün/ fe^c ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Nedür ol üç direklü ḥüb-liḳā
Bir velāyetde yoḳ nazīre aña

Zülf-i dildār gibi ḥalkā olup
İki ḳuyruḳlı māderdür göyā
3. Şāh-ı mārān dēsem aña yaraşur
Redd olunmaz işāreti aşlā

Nēçeler anuñ ile aldı murād
Ḥüb maḥbūbdı⁴⁰ Ḥulḳiyā ḥaḳḳā

74.

Bal Ḳovanı

Mefā^c ilün/ mefā^c ilün/ fe^c ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Nedür ol dört ayaklı bir gömelte
Geçenler bend olur mānend-i Malṭa

Öñine şuffesin yapmış müdāmī
Yēmez gendü ṭoyurur ḥāş u^c āmı
3. Ayakdaşı yine gendü gibidür
Māhī gözler şanasın bir kedidür

73: BV 29^b.

⁴⁰ maḥbūbdı: maḥbūbdur Y.

74: BV 30^a.

Eger kim fetḥ ederse bunı cānā
Vèrem deryā üze⁴¹ bir köşk aña

75.

Çekirge

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim şıfatda kuş gibidür
Kimi tolı kimisi boş gibidür

Geyik boynuzlı vü kerkes kanatlı
Çovunca yètmez ardından biñ atlı
3. Belandur kıyruğı hem karnı akreb
Tutup kimse edemez anı merkeb

Başında hortumı var file beñzer
Velikin incelikde kıla beñzer

76.

[Gölge]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol nedür kim cismi yoğdur görünür
Çıkar ādemden zemīne sürinür

77.

Manğāle

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

---

⁴¹ üze: üzre Y.
75: BV 30^a.
76: BV 30^b.
77: BV 30^b.

Remel: _._./ _._./ _._.

1. Bir maħalde qazdılar birqaç quyu
Ol quyunuñ yoqdur ammā ki şuyu

İki kişi başı başa çatdılar
Ol quyuya neçe taşlar atdılar
3. Birüdetden döndük hevāyī qaᅅgala
Söyle oᅅlān āteş atsun⁴² maᅅgala

78.

Terāzū

Mefā' ilün/mefā' iün/fa' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol kim iki dil-ber qarındaş
Ki étmezler biribiriyle perhāş

Üçer ayaᅅı vardur göge toᅅrı
Mücevvfedür ikisinüñde baᅅrı
3. Berāberdür ikisinüñ ᅅıdāsı
Biri birine vardur iᅅtidāsı

Qaçan biri ᅅıdāya tāmī' olur
Öbür qardaşı qalkar mānī' olur
5. Ne vèrsen yerler anı bī-tekellüf
Çeker bunu arayan çoᅅ te'essüf

Cevāb isterler ise bu su'āle
Ur èy **Vaşli** terāzū-yı ᅅayāle

79.

---

⁴² atsun: yaᅅsun Y.

78: BV 30^b.

79: BV 31^a.

Na'leyn

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bir 'acāyib nesne gördüm ey püser
İki ata bir kişi binmiş gider

Her bir atun ikişer pāyı hemān
Şağı şolı farq olunmaz bī-gümān
3. Hīç görünmez her bir atun gözleri
Başları kayış u yerde yüzleri

Bilmek isterseñ hisāb et ismini
Yaz begüm kāğıdda kayık resmini
5. Bunların hīç kimse çekmez başını
Gerü kalan at çeker yoldaşını

Kimi kara kimi siyeh bil gezin
Feth edersin luğazı artık gezin

80.

Gergef

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim kāmēti gāyetle pes
Vardur anda çār-pā vü çār-dest

Her iki destinde çün nāhunı var
Hem piyādedür anı şanma süvār
3. Dil-rübālar başına her dem üşer
Māh-rūlar üstüne küp küp düşer

Sîne-i pür-raḥnedür Mecnûn gibi
Pākîze duḡterlere meftûn gibi

81.

Tencere

Mefâ' ilûn/mefâ' ilûn/fe' ulûn

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol tuḡfe ḡaır-ı çâr-erkân
İçinde bir ocaḡ-zâde nümâyân

Muḡabbet bezminûñ germiyetinden
Ayaḡ dîvânı éyler anda nisvân

82.

Mûm

Fe' ilâtûn/fe' ilâtûn /fe' ilûn

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

1. Nedür ol yaşlugözi⁴³ bir ' Alevî
Maḡlası Enverî tarzı Ḡonevî

Cânı burnında o miḡnet-zedenûñ
Öz ḡarındaşıdur **Aydın Dedenûñ**

83.

Fener

Fâ' ilâtûn/ fâ' ilâtûn/ fâ' ilûn

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol nedür kim Bîsütûn-ı bârgâh
Ḡâh olur bir ḡâlelenmiş bedr-i mâh

81: BV 32^a.

82: BV 32^a.

⁴³ yaşlu gözi: gözi yaşlu Y.

83: BV 32^a.

Her azāya y z utar hem-u zekāt
Gāh olur hāk  zre g yā secdegāh

3. Halka halka  st hānı ayılır
arılduda g yā mānend-i giyāh

‘  lem n baı berāber yāveri
Berk utar z nnārımı her ehl-i rāh

5.  y Faihī ki y zin pinhān  der
Geh g y p tācın olur bir pādīāh

84.

[...]

Fā‘ ilāt n/ fā‘ ilāt n/ fā‘ il n

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ned r kim addi mevz n cilve-ke
Bir bodur boylı aa olmudur e

Olmı [herkes] m terī aa velī
Herkeselāyık deg ld r ol perī

3. Hāmı da odur cihān ire anu
Barı delik āfetid r devrānu

R z u eb izhār  der s zānını
G ster r her demde d d-ı āhını

5. Kim bil rse bu mu‘ ammāyı b t n
V rem aa bir l le m kli t t n

85.

G lge

84: BV 32^b.

85: BV 32^b.

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ben bugün şahrāda gördüm bir ḥarīf
Senden ayrılmam dēdi aḥşāma dek

Ḷanda gitsem bildürür 'azmüm benüm
Sen eger ētsen teferrüc Şāma dek

86.

Ḷab

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. Bir cevān-sāde 'aceb⁴⁴ gördüm
Şanasın dā'imā kerāmet ēder

Yüzine baksañ oynadur dilini
Ne su'āl ēylesen işāret ēder

87.

Tüfeng

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bil nedür ol çatlayası kızcağız
Ḷaldı ḶundaḶda gebe Ḷo çatlasun

Borusı tütmiş başında od yanar
Bir Ḷabanca ur toḶursun patlasun

88.

86: BV 33^a.

⁴⁴ Bir cevān-sāde: Sāde bir cevān Y.

87: BV 33^a.

88: BV 33^a.

Ḳara Tuṭ

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim cismi ser tã-ser siyãh
Pãre pãredür vücüdü ḳıl nigãh

Ser-nigün êtmiş anı bãr-1 Ḥudã
Cisme vèrür cãn cãna [bir] şafã
3. Yıldı bir kez görünür ol nüş-1 cãn
Umma êşik tuur-a kãmil êy fülãn

89.

[^cA]ḳl

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Şu içinde ḥalkã ḳurmış bir ılan
Ağzı ile ḳuş tutar şãhib-ḳırãn

Yã ilãhî sen bilürsün ḥãlümü
Hem şu ḳorur hem ḳuş olur hem ılãn

90.

Maḳaş

Fā' ilātün/ mefã' ilün/ fe' ülün

Remel: _ . _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. İki gözlerine parmaḳ şoḳarlar
Ağzını yum dèyü muḥkem tutarlar

Ḳanda loḳma görse ağzını açar
İllã yemez çigneyüp anı ḳuşar

89: BV 33^b.

90: BV 33^b.

91.

Mekik

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne balıkdur ki arnı boş-durur
uruda yüzmekde başı hoş-durur

Göbeginden dökilür bağırsağı
Başı temür gövdesi ağaç-durur

92.

[...]

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol sūretā⁴⁵ billūra beñzer
açan kim gün toınsa nūra beñzer

Cihān halkı anı cāndan severler
Yüzi üzre sürinür māra beñzer

93.

B[...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür ki apara cellād-üst
Gėcesi seyr olınur gündüzi süst
- Gėce ol raāş[dur] sen engisüñ
Gündüz ol ser-hōş[dur] sen bengisüñ

91: BV 33^b.

92: BV 34^a.

⁴⁵ Nedür ol sūretā: Ol nedür süreyyā Y.

93: BV 34^a.

94.

Yāy

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Bir mu' ammā yapmışam beş pāreden
Başı iki ortası üç pāreden

Yemez içmez tutar ağızıyla ipek
Oğlı var yüksek uçar mennāreden

95.

Menāre Cāmi' i

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim bir dıraht üstindedür dört nāmdār
Ol dırahtuñ qadd-i bālāsında vērmişdür qarār

Ādemi hayret alur anlar kelimāt etseler
Şöyle sāhir kimselerdür dilleri eyler şikār

96.

Müm/Şem' dān

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._ / _._

1. Ol ne' aşıqdur kim olmuş tatlu cānından cüdā
'Işq u şevkine demādem şiftedür⁴⁶ şāh u gedā

94: BV 34^a.

95: BV 34^a.

96: BV 34^b.

⁴⁶ şiftedür: aşiftedür Y.

Şaçı var gündüz beyaz[dur] gecelerde cevheri
Ayağı têmürlü ammā meclis-i şehdür yeri

3. Hicret-i cānān-ıla şeb tā-seher bīdār olur
Dīde pūr-nem bağı od ğayrılara dildār olur

97.

Dergeh

Fā^ˆilātün/ fā^ˆilātün/ fā^ˆilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Yek su'āl dārem tu guftedēy hekim-i pūr-hüner
Ender-īn şahrā bedīdem yek ^ˆacāyib cān-ever

Sīne-şīr ü mār-dem kerkes perr u kejdüm-şikem
Nāqa-pāy ü püşt-māhī fil-gerden esb-ser

98.

Terāzū

Mefā^ˆilün/mefā^ˆilün/mefā^ˆilün/mefā^ˆilün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

1. ^ˆAcāyib cān-ever dīdem ki şeş pāy ü dü sem dāred
^ˆAcāyibter ez-u vü bīnem miyān u püşt ü dem dāred

99.

[Yumurta]

Mefā^ˆilün/mefā^ˆilün/fe^ˆülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

97: BV 34^b.

98: BV 34^b.

99: BV 35^a.

1. Nedür ol kim ola bir ubbe ma' mür
Ne ubbe var ne bünyād aña meşhür

Ve illā anuñ içi otolıdur
Yarısı za' ferān yarısı kāfūr

100.

opuz

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür ol bir ayalı yerde gétmez
ulağı āletidür ammā eşitmez

Boğazından aşarlar ol fairi
Olup bir ejderūñ āhir esiri

101.

İsm

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _

1. O nedür ki⁴⁷ haıat-ı hem-nāz
Ülfet étdüğü yerden ayrılmaz

102.

ış/Yaz

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _

100: BV 35a.

101: BV 35a.

⁴⁷ ki: +bir Y.

102: BV 35a.

1. Yılda birkaç gün gelüp bir ihtiyār
Bir taraftan halkı eyler tār u mār

Aķ şaķalıyla cihānı ıoldurur
Her kimi yabanda bulsa öldürür
3. Bir şovuk yüzli ıocadur ol kişi
‘ Ālemi bīzār étmezdür işi

Bir ‘ acūze ıarı sı vardur anuñ
Yüzini görseñ eger titrer cānuñ
5. Şoñra nā-geh bir güler yüzli cevān
İkisinde ıaıtl éder vırmez amān

103.

Sefine

Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Remel: . _ _ / _ . _ / _ . _

1. Bir ulu şahrāda gördüm nā-gehān
Bir neçe ıuşlar uçarlar her zamān

Her birinüñ taęa beñzer lengeri
Gendü ıara aķ-durur ıanatları
3. Hışm-ıla bunlar bulut gibi uçar
Gözlerinden gāhıce odlar şaçar

104.

Öreke/İg/Keten

Mefā‘ilün/mefā‘iün/fe‘ülün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

103: BV 35^b.

104: BV 35^b.

1. Nedür ol pîr ü ser-gerdân u hayrân
Yemez içmez oturmaz turfa seyrân

Serin bir murgâ etmiş âşiyâne
Ne âb ister o murğ andan ne dâne
3. Velî bir Mevlevî müytâb-ı şan' at
Ëder her lu' bda bir dürlü şan' at

Şarup başına bir destâr-ı rengîn
Degül merdâne olmağ aña âyîn
5. Aşup hemyânesin elbet bêline
Turur ortada ekşer sâ'ilâne

Alup etrâfını birkaç kızılbaş
Ëderler anuñ ile ceng ü şavaş
7. Şaçını şağalını hep yolarlar
Acem elçisi şanur hep görenler

105.

İğ/Ağ/[...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol ne[dür] dervîş kim turmaz döner
Hem külâhını ayağından geyer

106.

Kestâne

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

105: BV 36^a.

106: BV 37^a.

1. Ol nedür ki yüzdür anuñ neşteri
Lezzetine cümle ʿālem müşteri

Géydügi ıaftān ıara göñlek şarı
Yüz yaşında bir anası var ıarı

107.

[...]

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

1. Ol ne mañlūı-ı ʿacıbe bir başı şeş gūşı var
Dili on on bir on iki başıa başıa işi var

Söylemez dilsiz degül[dür] gūş eylemez degül
Vechi vardur cānı var deşemde ekl ü nūşı var

108.

Saıal Tıraş

Feʿ ilātün/ mefāʿ ilün/ feʿ ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Ol nedür mār-ı bī-şumārān kim
Mūrlar çevresin iĥātāeder

Eger ol mūrı cümleten kırsañ
Yine ol an hemān iʿāde eder

3. Bu ʿaceb mūrı ger ki zinde ıosan⁴⁸
Mār olur ʿāııbet iʿāde eder

109.

107: BV 36^a.

⁴⁸ Bu ʿaceb mūrı ger ki zinde ıosan: Bu ʿacebdür mūyı ger zinde ıosan Y.

109: BV 37^a.

[...]

Mefā' ilün/mefā' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol kim teni aq̇ kara beñzer
Severler anı vü hem yāre beñzer

Yazılmışdur yañağında ism anuñ
Ki hüküm eyler kuşūrına cihānuñ

110.

Yumurta

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

1. arşudan bir ubbe gördüm başıvërseñ perlenür
Sıvası sım nışfi billür nışfi dağı zerlenür

Dërseñ eger cānı yodur murād ètseñ cānlanur
Canlu eger cānsız eger⁴⁹ asteye dermānlanur

111.

Mektüb

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol kim anuñ yodur lisānı
Velī her dilce eyler ol beyānı

Ayağı yo yine eyler teferrüc
Kimi Rūmı kimi Hindūsitānı

110: BV 37^a.

⁴⁹ Canlu eger cānsız eger: Eger cānlu eger cānsız Y.

111: BV 37^a.

112.

Mum Maqası/Şem' a

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._

1. İki kejdüm ejdehā olmuş müdām
Pāsbānı gencehānı bī-şumār

Birinüñ üç başı altı var demī
Degme bir şemşir kılmaz aña kār
3. Ağzı üçdür birinüñ ammā ' aceb
Biri kuyruğundan olmuş āşikār

Başı başın kuyruğı kuyruğını
Yutmuş o bir ejderüñ bī-ihtiyār
5. Kimseler kādır degüldür bunları
Birbirinden ayıra ey şivekār

Böyle iken gör ne hikmetdür bu kim
Bir ' Arab oğlancuğunu cism-i zār
7. Bī-mehābā ejdehānuñ gözine
Her ne dem kim iki parmağın şoqar

İztırābından qararı qalmayup
Yutduğunu ejder ol dem kuşar
9. Şad-hezārān āfer'in üstādına
Ëy bu sırrı feth eden şāhib-' ayār

113.

Pervin [...]

Fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

112: BV 37^a.

113: BV 38^a.

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Nedür ol ism-i hoş-āyende-nümā
Ma‘nā vü şüreti birdür göyā

Pāy-i mihr ü meh aña ħarf-i düvüm
Ĥarf-i ‘illetdür aña ħarf-i sü’üm

3. Nür var cebhe-i zībāsında
Noқта üç ism-i müsemmasında

Üç nuqat rüyına düşmiş ammā
Fārsīde zeber Arabīde bile

5. Fārsīde ‘Arabīsinde bile
Görinür şüreti üç noқта ile

Kim ki fetḥ eyler ise bu bābı
Aña yerden göge taḥsīn Nābī

114.

Çehār Yār-ı Güzīn

Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

1. Bir elif üç ‘ayn ile gördüm bile
Bir elif üç ‘ayn ile gelmez dile

Bir elif üç ‘ayn ile gelse dile
Müstaḳīm ‘ārif gerek anı bile

115.

[...]

Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

114: BV 38^a.

115: BV 39^a.

Remel: _._ / _._ / _._

1. Nedür ol kim zātı anuñ bî-zebān
‘Aklı yoqdur velî şāhib-dīvān

Şekl-veş sīmāsı anuñ bu-durur
Eli vü ayağı yoqdur bî-nişān
3. Başı birdür ağızı iki cānı yoq
Ağızınuñ biri tepesinde revān

Zerre deñlü mūy yoqdur cisminüñ
Başı altında dili var ey cevān
5. Tıflı var bātını içinde anuñ
Qarnınuñ içinde turur her zamān

Bātını üstindedür ağızuñ biri
Fehm eder bu remzi erbāb-ı ‘irfān
7. Murād etseñ tıflı söyler cā be-cā
Tıflı olur anasına tercemān

Bu luğazı feth eden ‘ārifleri
Cennetinde eyleye Hāq hem-cinān

116.

Mıkrāş

Fe‘ilātün/ mefā‘ilün/ fe‘ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Nedür ol kim dırāz-ı lāğardur
Deheni cümle pāy-ile serdür

Qucuşup birbirin hem öperler
Mihribān şan iki birāderdür

3. Şokıcağ gözine anuñ parmağ
Açar ağızını şanasın ejderdür

117.

Güneş

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._/ _._._/ _._

1. Ol nedür ki bir münevver tōpdur
Ġāyet ile pek güzel maḥbūbdur

Şubḥ u mesā cihānı eder güzer
Böyle iken ḥāke yüzini sürer
3. **Kātibā** her kim bilürse sırrını
Gün gibi olsun yüzi nūr-ı kamer

118.

[...]

Mefā' iün/mefā' ilün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Bil imdi kim bir ağaç dört bağı
Kim anuñ vardur on iki budacı

Dağı her budacı yaprağı otuz
Degüldür artık eksük cümle düpdüz
3. Bu kez her yaprağı altında ey cān
Yer etmiş beş yemiş ol yüce sübhān

119.

[...]

117: BV 39a.

118: BV 39b.

119: BV 39b.

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Nedür ol kim şifâtı al olsa
Gehī ebyaz gehī çü hāl olsa

Çüt-ı çütü altun ile gümüş
Lā-cerem sīme ittişāl olsa
3. Dört başı var iki ayak iki yüz
‘Ömri hōd dünyede dü sāl olsa

İsminüñ evveli vü āhiri hem
Ger êderseñ cemī' dāl olsa
5. Bu mu' ammāyı fetḥ eden kişinüñ
Dünyede yekdeşi muḥāl olsa

120.

Çovacı [...]

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

1. Ol nedür ki aq şağallı köhne pīr
Üç ayaklı altı gözli cān bir

121.

[...]

Mefā' ilün/mefā' iün/fe' ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol pīr-i fānī aq şağallı
Şağalını vérür ' avrat eline

120: BV 40^a.

121: BV 40^a.

Şakalından eger bir kı1 çekerseñ
Döner anuñ şakalı eñsesine

122.

Kilid/Miftah

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Ol ne şeydür biri ünşā biri er
İşmetiyle oldılar meşhürler

Ger tecemmu' étse er ol duğteri
Nā-gehān eyler tevellüd ol perī

123.

Dīvīt/Қalem/Кāğıd

Fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Remel: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _

1. Ol ne kuşdur ki ağı қarası var
Boynı ger tek başında yāresi var

Bir қarış қaddi var mücevvedür
Қahvecik nüş éder mükeyyefdür

3. Gerçi şekl-i şalāhda görünür
Görse berrāk şāde-leb sürinür

Pāk-dāmen elinde āh eyler
Çoқ beyāzi yüzün siyāh eyler

5. Oldı mānend-i murğ-ı dest-āmūz
Çelebiler elindedür şeb ü rüz

122: BV 40^a.

123: BV 40^a.

Şoқulur başına teke-pūye
Bir müdevver-şikāf pūr-mūye

7. Olıcaқ şaһn-ı maқşada vāşıl
Gāh hāric olur gehi dāhil

İş bitince o māye-i harbī
Destmāli ile siler çelebī

9. Vaşfını yazdı tāze bilmededür
Қalem-i nazm-ı pāki silmededür

124.

[...]

Mefā' ilün/mefā 'ilün/fe' ulün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Nedür ol seyyidī sebz-i қabā-pūş
Gören hayrān olur ser-mest-i med-hūş

Тоғар vesende yek-barһüb-ruһsār
Emīrāne şarar başına destār

3. Cihāna fer vērür zībā cemāli
Müdām bāқī қalur āb-ı zülāli

Қақан kim çıkarur yaşıl ' abāyı
Èder bir merһabā bāy u gedāyı

125.

Tüfeng

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _ . _ / _ . _ / _ . _

124: BV 41^a.
125: BV 41^a.

1. Bir kese rāst geldi çeşmüm nā-gehān
Eyler ağızından cimā^ç ı her zamān

Günde elli kerre olur hāmīle
Gündüzine eylemez ašlā ziyān
3. Vaz^ç -ı haml êtdükçe feryād eyleyüp
Havfla evlād olur gözden nihān

Gēce toğursa toğar [ol] māh-tāb
Encüm ile bir olur şan āsmān
5. Ėy Faşihī bu luğazdan havf êder
Degme erbāb-ı suhan êtmez beyān

126.

Şefe[...]

1. Anaya degmez babaya deger kıardaşa degmez ^çemmiye deger
Baña deger saña degmez degere degmez degmeze deger
Va-llāhi degmez bi-llāhi deger

127.

[...]

Fā^çilātün/ fā^çilātün/ fā^çilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür ki gāh dā^çdur geh devā
Canludan cansız toğar ašlı ğidā

Gendü zātı var iken budur ^çaceb
Hem-demi dā^ç olmağın olur devā

126: BV 41^b.

127: BV 41^b.

3. Her ne yerde kim aransa bulunur
Aḫzına ḳādir anuñ bāy u gedā
- Her ki vērürse cevābı naşş ile
Yolına ol ʿārifüñ cānlar fedā

128.

Nābī

Feʿilātün/ feʿilātün/ feʿilātün/ feʿilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

1. Bende yoḳ şabr u sükün sende vefādan zerre⁵⁰
İki yoḳdan ne çıkar fikr edelüm bir kerre

129.

Ebced

Mefʿülü/ mefāʿilü/ mefāʿilü/ feʿülün

Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

1. Ol ne sözdür ki ne ḫadīş ola ne Ḳurʿān
Anı ne perī söylemiş ola ne insān
- Tevrāt u Zebūr u İncil daḫı degüldür
ʿĀciz bunı fehm ʿétmede Ḥassān ile Sehbān
3. Bir sözdür o Ḳurʿān ḫadīşüñ arasında
Cibrīl kelāmı demiş ol söze neçe cān
- Her süresinüñ ḫarfı olupdur o sözüñ çār
Mānend-i ʿanāşır görünür her biri yeksān
5. Bir ḫarfı cüdā olsa eger kim raḳamında
Yerinde anuñ çār görür zümre-i ʿirfān

128: BV 41^b.

⁵⁰ Bende yoḳ şabr u sükün sende vefādan zerre: Ne bende şabr u sükün ne sende vefādan zerre Y.

129: BV 41^a

İki daḥı başın aluban gitse aradan
Şanmañ o kelāmuñ erişe dördine noḡşān

7. Üçler gibi üç ḥarfi daḥı ġā 'ib olursa
Yérinde anuñ derdi olur yine kemā-kān

Encüm ile yerden eger derdümi daḥı eylese ġıybet
Maḥsūbı vü mektūbı anuñ çār olur erkān

9. Her kim ki **Murādīye** ḥaber vërse bu sözden
Tilmīz ola [bir] nêçe zamān tıfl-ı dil ü cān

130.

Keçi Boynuzu

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim ḥarfleri ondur tamām
Noḡtası daḥı on oldı bi 't-tamām

Yılda bir kerre éder ' arz-ı vüçüd
Menfi' olurlar andan ḥāş u ' ām
3. Gāhī sīmīn ü gehī ġāyet za' īf
Yüregi oynar ele alsañ müdām

Rūzgār ile éder ḥamli zuhūr
Toğurur beş on veled bālā kelām
5. Māderinden çok yaşar oğulları
Belki ḡalur zinde tā rūz-ı ḡıyām

Gāh aḡ sādeyle olur cilveger
Cāme-i sebz ile eyler geh ḥırām

- 7 Müncîdür yāya beñzer kām̄eti
Ṭatlîdur ağırlığı m̄anend-i cām̄

Şanmasun bî-cā bunı erbāb-ı dil
Ḥaşvi yoḡdur cümlesi teşbihe tām̄
9. Ehl-i ʿirfāndan olunur iltimās
Bu luḡaz ḡallinde ʿdüp ihtimām̄

Bunı her kim fetḡ ʿderse **Fenniya**
Ḳapusunda olayum kemter ḡulām̄

131.

Meyyit

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim yüzdür anuñ parmaḡı
Sekiz ayak üzre ṭurur ṭurmaḡı

Beş başı var beş dili var dört cānı
Yek ʿārif gerek kim bile anı

132.

FirengīMüm

Fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim şekli mercāndur dilā
Dest-i üstād aña vèrmiş ḡoş cilā

Bir yaluñ⁵¹ yüzliye hem-dem olsa ger
Aña yanar yaḡılır ḡanlar döker

131: BV 43^a.

132: BV 43^a.

⁵¹ yaluñ: yalun Y.

3. Dā'imā sīmīn tene mā'il olur
Yaluñuz bir buseye qā'il olur

Aña dem-sāz olanuñ bağlar dilin
Keşf éde her kimse anuñ müşkilin

5. Pāre pāre étmeyince cismini
Kimseye açmaz o rāzuñ ismini

133.

Gergef

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._

1. Ol nedür ki dört ayaklu cānı yok
Günde biñ hañcer urursañ qanı yok

Urduğunca hañceri seyrān olur
Kim baqarsa yüzine hayrān olur

134.

Namāz

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._._ / _._._ / _._

1. Ol nedür ki Haq yaratmış beş yemiş
Beşi dağı birbirini görmemiş

İkisine gün toqınur yaz u qış
Üçi dağı gün yüzini görmemiş

135.

Qarpuz

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

133: BV 43b.

134: BV 43b.

135: BV 44a.

Remel: _._ / _._ / _._

1. udret-i Yezdāndur anuñ hānesi
Ođlınuñ arnında yatur anası

Oğlını öldür anasın göm yere
Biñ dāne olurmış bir dānesi

136.

avun

Mefā' iün/mefā' ilün/fe' ulün

Hezec: . _ _ / . _ _ / . _ _

1. Nedür řol kim mücellā aya beñzer
Güneş dağı aña hem-sāye beñzer

Geyer her demde bir dürlü libāsi
Münakaş kema vü dībāya beñzer
3. Ezerseñ bal miřāli şerbeti var
Yedükçe sükkeri helvāya beñzer

Teni sağ olsa altun şob gibidür
Kesildükçe Dımıřķi yāya beñzer

137.

Mektüb

Fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Remel: _._ / _._ / _._

1. Ol nedür kim řāmit olmuş söylemez
Söyledür ğayrını⁵² gendü söylemez

Gendü yağın vèrür iraqdan haber
Ümmiye ve āhıra hiç söylemez

136: BV 44^a.

137: BV 44^b.

⁵² Ğayrını söyledür: Söyledür ğayrını Y.

SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî 1542’de kayıtlı Muammâ-Lugaz mecmuasını günümüz Türk alfabesine çeviriyazı (transkripsiyon) yöntemiyle aktardık. Muammâ ve lugazlardan oluşan mecmuayı şekil ve içerik özellikleri bakımından inceledik. Bu noktada çalışmamızı hazırlarken elde ettiğimiz sonuçları kısaca şöyle maddelendirebiliriz.

1. Arap ve Fars edebiyatı menşeli olup Osmanlı edebiyatına sirâyet eden lugaz ve muammâ geleneği Türk kültürüyle harmanlanmış, Türkçenin dil ve anlatım zenginliğiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Nihâyetinde kültürümüzün bir parçası hâline gelmiş olan muammâ ve lugaz söyleme geleneği yazıldıkları devir hakkında araştırmacılar için önemli veri kaynağı olmuşlardır.
2. Çalışmamızı hazırlarken taradığımız kaynaklar ve edindiğimiz bilgiler ışığında muammâ tertibinde daha çok harf, lisan ve ebced hesabı gibi bilgi ve birikim gerektiğine; lugazlarda ise tasvir gücünün ön plana çıktığına tanık olduk. Bu da bize muammâ ve lugaz söylemede şairlerin hiç de azımsanmayacak nisbette kültür birikimine sahip olduklarını kanıtlamaktadır.
3. Yazıldıkları dönemin somut ve soyut varlıklara yüklenen anlam ve kavrayış fotoğrafını bizlere aktaran lugazlar nükte ile karışık hayal, benzetme ve tasvir gücünü dil ve şiir üzerinden bizlere ulaştırmıştır. Bunun gibi devrin insan-eşya münasebetiyle inaç unsurlarının toplum hayatındaki yeri hakkında lugazlar vasıtasıyla fikir sahibi olabildiğimizi gördük. Bu anlamda lugaz ve muammâlar üzerine yapılan çalışmaların sosyo-kültürel bir önemi olduğunu da söyleyebiliriz.
4. Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî 1542’de kayıtlı yazma eser muammâ-lugaz mecmuasıdır. 81 muammâ ve 137 lugazdan oluşan mecmuayı çeviriyazı yöntemiyle günümüz Türk alfabesine aktardık.

Hangi yüzyıla âit olduğu ve mürettibi belirtilmeyen mecmua manzumelerin hangi şairlere âit oldukları hakkında mâlumat içermemektedir. Yalnız 24 lugazda mahlas bulunmaktadır. Mahlas yoluyla tesbit ettiğimiz 20 ayrı şâirin isimleri mecmuada lugazların yazmadaki sırasına göre şu şekildedir: Hâyî (1), Hîkmet (1), Kâtib (3), Ümîdî(1), Hârîrî (1), Nefîrî(1), Şubhî (3), Zâ‘îfî (1), Şabrî (1), Fethî (1), Nîzâmî (1), Râzî (1), Esîrî (1), Hûlkî (1), Vâşlî (1), Faşîhî (2), Nâbî (1), Emîrî (1), Murâdî (1), Fennî (1). Manzumelerin sıralanmasında aruz bahri, nazım türü veya alfabetik sıra gözetilmemiş olup muammâ ve lugazların cevapları başlık şeklinde yazılmıştır. Nâbî’nin bir muammâsı da lugaz bölümünde yer almakta bu haliyle mecmua tertibi düzenli bir görüntü vermemektedir. Muammâların cevabı olan isimler “*be-ism-i /be-nâm-i*” ibâreleriyle birlikte verilmiş, lugazlarda ise cevap olan kelimenin harfleri bitştirilmeden yazılmıştır.

5. Mecmuada 14 muammâ ve 2 lugaz Farsça kaleme alınmıştır. Bunların dışındaki manzumelerde Arapça, Farsça kelimelerle Farsça yapılı tamlamalar kullanılmakla beraber üslup bakımından manzumelerin genel anlamda sade bir dille ile yazıldığını söyleyebiliriz.
6. Lugazlar genellikle belli kalıplaşmış ifadelerle başlamaktadır. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir: “Nedür ol ...”, “Ol ne şeydür kim ...”, “Ol nedür ki ...”, “Bil Nedür ol...”, “Ol ne şeydür kim...”. Şüphesiz bu kalıp ifadeler manzumelerin hangi aruz kalıbında yazılmış olduğuyla ilgilidir. Fakat bazı manzumelerde bu uygunluk sözkonusu olmadığı gibi vezni bozan kalıp ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.
7. Yazmada manzumeler aruz vezniyle yazılmakla beraber birçok manzumede belirgin aruz aksamaları bulunmaktadır. Öyle ki birkaç basit müdahaleyle düzeltilebilecek manzumelerde dahi başlangıç ifadelerinin vezin dikkate alınmaksızın yazılmış olduğunu görmekteyiz.

8. Mecmuada yer alan muammâ ve lugazlarda nazım birimi beyittir. Muammâlar tek beyitten oluşurken lugazlarda ise beyit sayısı 1 ile 12 beyit arasında değişmektedir. Nazım şekilleri bakımından lugazların ağırlıklı olarak mesnevî nazım şekliyle yazıldığını görmekteyiz. Lugazların yazılmış olduğu nazım şekillerinden 66'sı mesnevî, 31'i nazm, 17'si matla', 12'si gazel ve 10'u da kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmıştır.
9. Muammâ ve lugaz üzerine hazırlanmış birçok kıymetli eser, makale, madde vb., kaynağın rehberliğinde oluşturduğumuz çalışmamızın bu alandaki diğer araştırmalar içinde küçük bir çalışma niteliğinde olduğunu ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- AHTERÎ MUSTAFA EFENDÎ, *Ahterî Kebîr*, (Haz. H. Ahmet Kırkklıç-Yusuf Sancak), TDK Yayınları, Ankara 2009.
- AKALIN, L. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1984.
- AKAY, A. Nihat, “Lugaz”, *Türk Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1976, XXIII, 97.
- AKGÜN, Naciye Tepe, *Fennî Dîvânı: Metin- İndeks*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadim ve Türkçe Dîvanı*, I-IIC., Harvard University, Cambridge 1995.
- AKKUŞ, Metin, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2006.
- AKTAŞ, Hasan, *Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Yort Savul Yayınları, Edirne 2004.
- ALBAYRAK, Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Leylaile MecnunYayıncılık, İstanbul 2004.
- ARSLAN, Mehmet, *OsmanlıEdebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, Kitabevi, İstanbul 2000.
- ARIKAN, Fatma Betül, *Ali Emirî Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50^a-90^b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.
- ASLAN, Üzeyir, *Ubeydullah Han (ö. 1539) Şairi Sâni ve Türkçe Divanı*, Palet Yayınları, Konya 2009.
- ATALAY, Mehmet- VANLIOĞLU, Mehmet, *Edebiyat Lügati*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1994.

- BAYSUN, M. Câvid, “Muammâ”, *İslam Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, VIII, s. 435-438. (I-XIII C., İstanbul 1978-1986)
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri-Belâgat*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Türk Edebiyatında Muamma*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî Dîvanı*, I-II C., Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- BORATAV, Pertev Nâili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1969.
- BORATAV, Pertev Nâili-BAŞGÖZ, İlhan, “*Türk Halk Bilmeceleri*”, *Folklorla Doğru Çeviri Araştırma Dergisi*, Bilmecce Özel Sayısı, , S.XXXVII, s.2-13, İstanbul 1974.
- ÇAPAN, Pervin, “18. Yy Tezkirelerinde Örneklenen Mu’amma ve Lugazlar”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 26, s. 205-222, İstanbul 2005.
- ÇALDAK, Süleyman, *Nâî Dîvanı*, Kesit Yayınları, İstanbul 2010.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil-ÖKSÜZ Yusuf Ziya, *Türk Bilmeceler Hazinesi*, Ülker Yayınevi, İstanbul 1979.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, “Muammâlara Dâir”, *Türk Kültürü Dergisi*, XVII, s. 38-43, 1979.
- DEMİRKAZIK, H. İbrahim, *18. Yüzyıl Şairi Mustafa Fennî*, Divan (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, I-II C., İstanbul 2009.

- DEMİRKAZIK, H. İbrahim, “Mustafa Fennî’nin (öl. 1745), Lugazlarının Özellikleri ve Divânı’nda Olmayan Yedi Lugazın Tenkitli Metni”, *Divân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.5, s.37-38, İstanbul 2010.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, 7. bs., Ankara 2004.
- DİRİÖZ, Haydar, “Muammâ”, *Türk Ansiklopedisi*, MEB, C. 24, s., 364 Ankara 1976.
- DURMUŞ, İsmail, “Lugaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 27, s.221-222, Ankara 2003.
- DURMUŞ, İsmail, “Muamma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 30, s.320-322. İstanbul 2005.
- ELÇİN, Şükrü, *Türk Bilmeceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1970.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara 1997.
- ERSOYLU, İ. Halil, *Cem Sultan’ın Türkçe Dîvanı*, TDK Yayınları, Ankara 1989.
- GİBB, Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*, Tercüme: Ali ÇAVUŞOĞLU, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.
- İPEKTEN, Haluk-İSEN, Mustafa-KILIÇ, Filiz-aksoyak İ. Hakkı-EYDURAN, Aysun, *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002.
- İPEKTEN, Haluk-İSEN, Musatafa-TOPARLI, Recep-OKÇU, Naci-KARABEY, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

- İSEN, Mustafa-HORATA, Osman-MACİT, Muhsin-KILIÇ, Filiz-AKSOYAK, İ. Hakkı, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002.
- İSEN, Mustafa, *Latîf Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- İSEN, Mustafa, *Sehi Bey Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- KALKIŞIM, Muhsin, *Şeyh Gâlib Dîvanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1994.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 2004.
- KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara 2004.
- KILIÇ, Muharrem, *Münif Antakî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Dîvanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1995.
- KURNAZ, Cemal, *Dîvân Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- KUTLUK, İbrahim (Haz.), Kınalızâde Hasan Çelebi: *Tezkîretü's-Şu'arâ*, Ankara 1981.
- KÜLEKÇİ, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yayınları, 4. bs., Ankara, 2005.
- KÜRKÇÜOĞLU, Kemal Edip, "Fuzûlî'nin Mu'ammâ Risâlesi" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.7, S.1, s. 61-109, Ankara 1949.
- LEVEND, Âgah Sırrı, *Dîvân Edebiyatı: Kelimeler Remizler Mazmunlar Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, 4. bs., İstanbul 1978.
- MACİT, Muhsin, *Nedîm Dîvanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

- MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ, *Kâmûs Tercümesi*, Matbaa-i Osmâniye, C. 2, s. 200, İstanbul 1305.
- OLGUN, Tahir, *Edebiyat Lugati*, Hazırlayan: Kemal Edib KÜRKÇÜOĞLU, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, “Muamma ve Lugaz”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, 3. bs., İstanbul 1984.
- ÖZON, Mustafa Nihat, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İnkılab Kitabevi, İstanbul 1954.
- ÖZTOPRAK, Nihat, “Himmetzâde Abdî'nin Dîvân-ı Lugazı”, *Essays in Mamory of Hazel E. Heughan*, Hazel E. Heughan Educational Trust Publication, s.,145-177, Edinburg 2007.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 15. bs., İstanbul 2007.
- SARAÇ, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3F Yayınevi, 5. bs., İstanbul 2007.
- SARAÇ, M. A. Yekta, “Muammâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C.30, s. 322-323, İstanbul 2005.
- TARLAN, Ali Nihat, *Ahmed Paşa Dîvanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- TARLAN, Ali Nihat, *Dîvân Edebiyatında Muammâ*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1936.
- TEKİN, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1995.
- TÜRKMEN, Fikret, “Lügaz”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, C.6, İstanbul 1986.

USLU, Mustafa, *Ansiklopedik Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Yağmur Yayınları, İstanbul 2007.

UZUN, Mustafa, “Lugaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C. 27, s. 222-223, Ankara 2003.

ULAŞ, İ.İlhami-DEDEOĞLU Abdülkadir (Haz.), Mustafa b. Şemseddin Karahisari Ahteri: *Ahteri-i Kebir*, Osmanlı Yayınevi, İstanbul 1978.

ÜZGÖR, Tahir, *Edebiyat Bilgileri*, Veli Yayınları, İstanbul 1983.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılı Trabzon doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi İstanbul'un Fatih ilçesinde tamamladım. 2007 yılında Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandım, 2011 yılında buradan mezun oldum. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Eski Türk Edebiyatı bilim dalında tezli yüksek lisans programına başladım.Sırasıyla Edirne Lisesi ve Fethiye İmamhatip Ortaokulu'nda Türk Dili Edebiyatı ve Türkçe branşlarında öğretmenlik yaptım. Hâlen Halk Eğitim İl Müdürlüğü'ne bağlı Fatih Belediyesi Geleneksel Sanatlar Merkezi'nde Osmanlı Türkçesi branşında öğretmenlik yapmaktayım.